

РОЗДІЛ 3

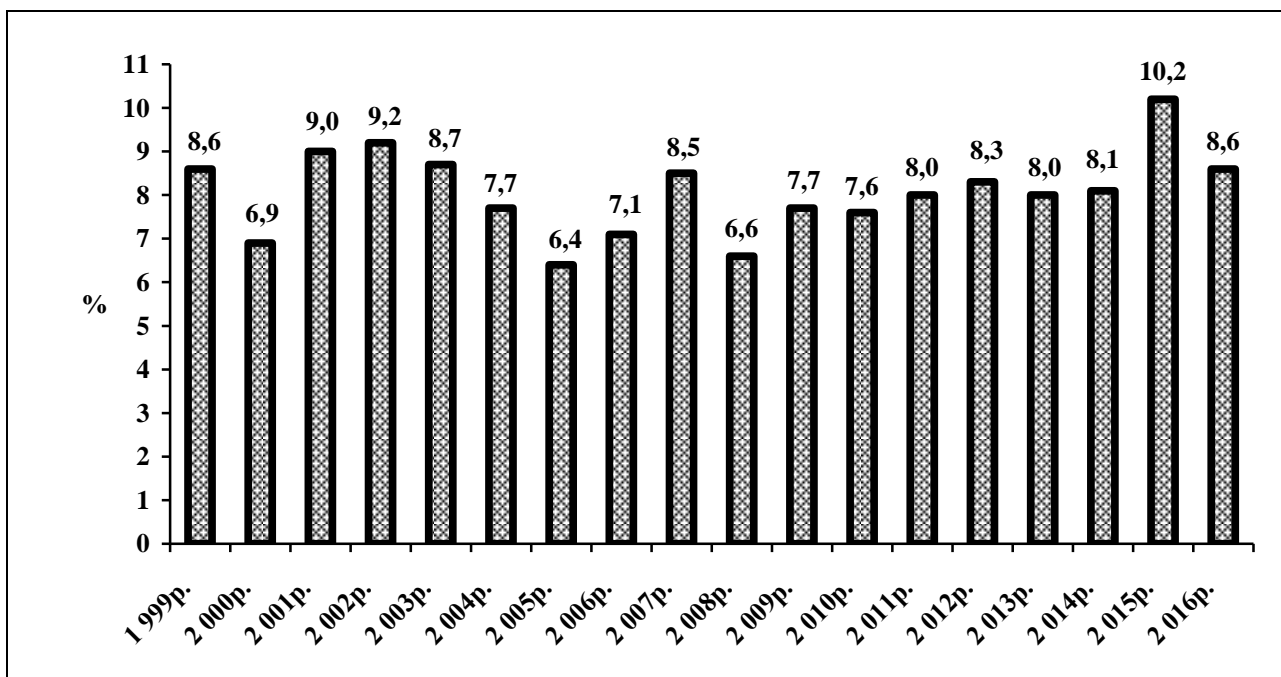
МЕТОДИ РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

3.1. Обґрунтування стратегічних показників розвитку підприємств житлово-комунального господарства

Обґрунтування стратегічних показників розвитку підприємств ЖКГ розпочинаємо з визначення того, що формування й реалізація стратегій розвитку підприємств ЖКГ обумовлено необхідністю:

- забезпечення зростання якості наданих ЖКп;
- подолання критичного стану водопровідно-каналізаційних та теплових мереж;
- забезпечення зростання технічного стану підприємств зі збору, вивезення та переробки побутових твердих відходів;
- будівництва й модернізації підприємств ЖКГ, контроль за забезпеченням якості наданих послуг;
- зростання ефективності управління підприємствами ЖКГ;
- забезпечення екологічної безпеки на основі розвитку підприємств ЖКГ;
- трансформації недосконалої тарифної та цінової політики в сфері ЖКГ;
- збільшення мотиваційної складової та престижності праці робітників;
- низькою результативністю та ефективністю діяльності підприємств ЖКГ;
- забезпечення ефективності взаємодії із споживачами і партнерами відповідних підприємств;
- зростання рівня інкасації дебіторської заборгованості на підприємствах житлово-комунального господарства та ін.

Таким чином, для характеристики напрямів та ефективності функціонування підприємств ЖКГ застосовуються відповідні показники. Зокрема, для фінансування цих підприємств важливого значення має показник, що визначає стан та тенденції оплати населенням за ЖКп (рис. 3.1).

Довідково: 2013-2016 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя; без урахування частини зони проведення антитерористичної операції

Рис. 3.1 – Питома вага витрат на оплату житла, комунальних послуг в сукупних витратах українських домогосподарств

Джерело: побудовано автором на основі [124]

Крім того, для характеристики діяльності підприємств ЖКГ застосовуються також:

1. Показник заборгованості населення з оплати за ЖКп, динаміка якого представлена в додатку Д, табл. Д.7. У результаті дослідження динаміки населення з оплати заборгованості за ЖКп визначено зростання цього показника у 2016 р. порівняно з 2007 р. Це пов'язано з поступовим зростанням тарифів на ЖКп, зниженням платоспроможності населення та ін., при цьому найбільші борги у 2016 р. спостерігались у таких регіонах:

- Дніпропетровському - 3710,7 млн. грн.;
- м. Київ - 3343,5 млн. грн.;
- Харківському - 2904,7 млн. грн.;
- Донецькому - 1826,2 млн. грн. (дані можуть бути уточнені);
- Одеському - 1780,1 млн. грн.;

- Київському - 1448,4 млн. грн.;
- Запорізькому - 1261,8 млн. грн.;
- Полтавському - 832,5 млн. грн.;
- Львівському - 801,1 млн. грн.

2. Грошові доходи і/або сукупні ресурси домогосподарств, динаміка яких представлена в додатку Д, табл. Д.8. У результаті дослідження динаміки цього показника визначено його зростання у 2016 р. порівняно з 2007 р. й пов'язано з поступовим підвищенням відповідних його складових (наприклад, оплата праці, доходи від власності, допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати, надані готівкою, пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива та ін.), але при цьому винятком складають інші надходження (наприклад, доходи від продажу особистого і домашнього майна, доходи від продажу нерухомості, використання заощаджень, позики, повернені домогосподарству борги).

3. Індекс реальної заробітної плати за регіонами, у відсотках до попереднього місяця, значення якого представлено в додатку Д, табл. Д.9. На основі аналізу індексу реальної заробітної плати за регіонами (у відсотках до попереднього місяця) визначено, що у 2016 р. порівняно з 2007 р. спостерігається незначне зростання реальної заробітної плати, що позитивно, але частково впливає на платоспроможність населення, при цьому найбільшим у 2016 р. індекс реальної заробітної плати спостерігався у:

- Одеській області - 131,0%;
- Миколаївській області - 127,9%;
- Рівненській та Хмельницькій областях - 124,5%;
- Херсонській області - 123,5%;
- м. Київ - 122,2%;
- Волинській області - 121,7%;
- Закарпатській області - 119,6%;
- Тернопільській області - 119,2%;
- Чернівецькій області - 119,1%.

4. Індекс споживчих цін (тарифів) за надані послуги з забезпечення житла, водопостачання, електроенергії, газопостачання за регіонами (у відсотках до попереднього місяця) представлено в додатку Д, табл. Д.10. За 2007-2016 рр. у регіонах України спостерігається неоднозначна тенденція змін індексу споживчих цін (тарифів) за надані послуги з забезпечення житла, водопостачання, електроенергії, газопостачання. Так, лише у 3 регіонах індекс споживчих цін (тарифів) або не змінився, або незначно зріс. Така динаміка свідчить про несуттєві зміни у структурі споживчих цін (тарифів) за надані послуги з забезпечення житла, водопостачання, електроенергії, газопостачання.

5. Питома вага підприємств, які отримали позитивний фінансовий результат (додаток Д, табл. Д.11). За 2007-2016 рр. у регіонах України питома вага підприємств, які отримали прибуток від 51,6% до 83,6%, що свідчить про суттєвий рівень прибутковості функціонування суб'єктів господарювання, при цьому використання цього показника при здійсненні економіко-математичного моделювання впливу показників на рівень оплати населення за ЖКп обумовлено тим, що саме розвиток суб'єктів господарювання дозволяє створити підґрунтя для забезпечення стабільної й повної оплати за ЖКп.

6. Рівень безробіття населення працездатного віку, динаміка якого представлена в додатку Д, табл. Д.12. На основі дослідження визначено, що за 2008-2016 рр. у більшості регіонів України відбувається зростання рівня безробіття населення працездатного віку. Лише у Львівській області спостерігається незначна змінність рівня безробіття, що обумовлено стабільністю активності у сфері забезпечення зайнятості. Крім того, у Львівській області, у зв'язку з кризовими явищами, що спостерігаються у Європейському Союзі, відбувається деякий приток робочої сили у досліджувану область.

7. Загальний коефіцієнт природного приросту (скорочення) у регіонах представлений в додатку Д, табл. Д.13. За 2007-2016 рр. в регіонах України загальний коефіцієнт природного приросту (скорочення) свідчить про зниження кількості населення. У 2016 р. лише у трьох регіонах (Закарпатській та Рівненській областях, а також у м. Києві) спостерігався природний приріст населення.

8. Питома вага витрат на оплату житла, комунальних послуг в сукупних витратах українських домогосподарств, представлена на рис. 3.5, при цьому за 18 років динаміка питомої ваги витрат на оплату житла, комунальних послуг в сукупних витратах українських домогосподарства мала хвилеподібну тенденцію, де періоди зростання змінювались періодами зниження. Водночас, ці зміни були незначними і варіювались від 6,4% до 10,2% [124], при цьому в основному представлені коливання обумовлені зростанням вартості ЖКп.

9. Рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за ЖКп (за обласними центрами України), представлено в додатку Д, табл. Д.14-Д.15. На основі дослідження встановлено, що рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за ЖКп (за обласними центрами України) характеризує певні диспропорції й дисбаланси, які виникають у погашенні встановленими тарифами фактичної собівартості за ЖКп. Зокрема, для населення ні в одному з представлених обласних центрів України вони не відповідають фактичній собівартості, що обумовлено привалюванням соціальної складової тарифу над економічною.

Отже представлені показники, характеризують функціонування підприємств ЖКГ, характеризуючи територіальні особливості та напрями розвитку ЖКГ.

Для встановлення причинно-наслідкових зв'язків між показниками функціонування підприємств ЖКГ запропоновані етапи економіко-математичного моделювання (рис. 3.2).

Одним з важливих етапів процесу економіко-математичного моделювання показників функціонування підприємств ЖКГ є формування інформаційно-аналітичного забезпечення, оскільки створює підґрунтя для отримання повних і достовірних даних, на основі яких встановлюються відповідні причинно-наслідкові зв'язки і приймаються обґрунтовані управлінські рішення.

На етапі обробки сформованого інформаційно-аналітичного забезпечення використовуються наступні показники щодо функціонування підприємств ЖКГ:

- середнє значення вибірки даних спостережень;
- квадрат значень показників вибірки даних спостережень;

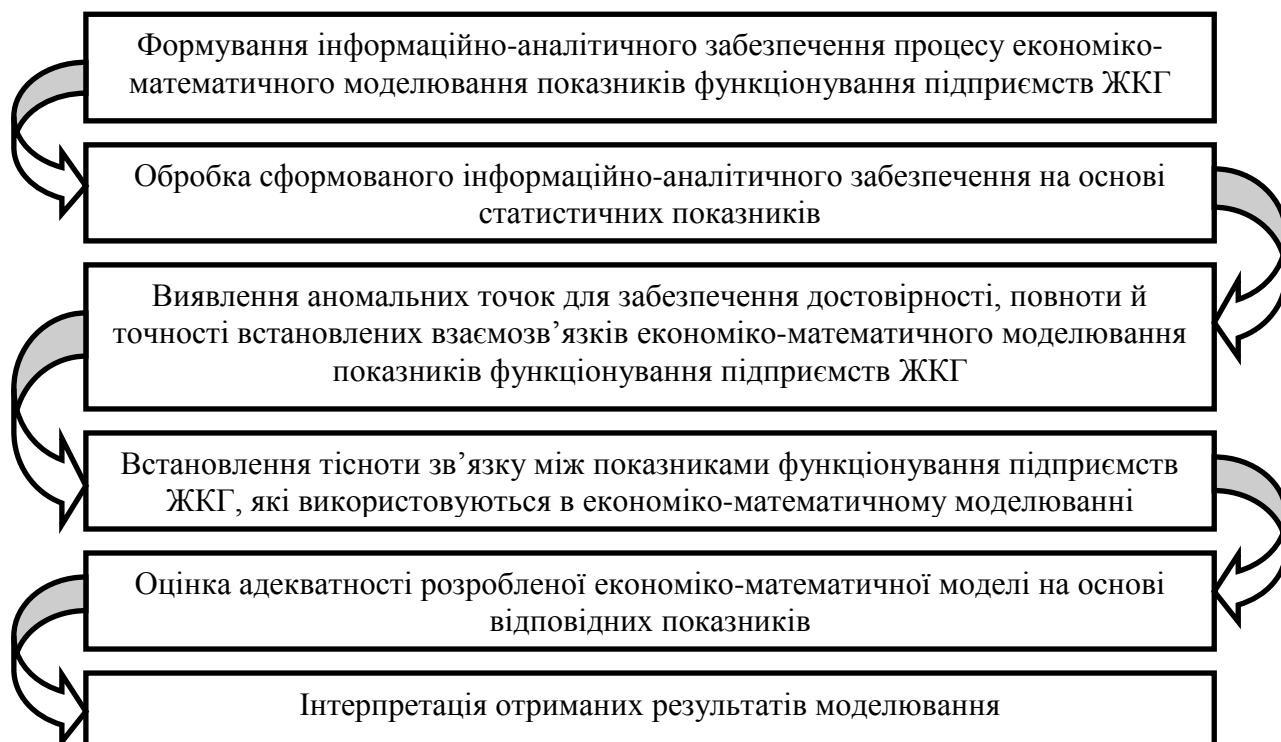

Рис. 3.2 – Етапи економіко-математичного моделювання показників функціонування підприємств ЖКГ

Джерело: побудовано автором

- абсолютний коефіцієнт варіації змінних вибірки;
- відносний коефіцієнт варіації змінних вибірки;
- середньоквадратичне відхилення вибірки даних спостережень;
- дисперсія.

Виявлення аномальних точок для забезпечення достовірності, повноти й точності встановлених взаємозв'язків економіко-математичного моделювання показників функціонування підприємств ЖКГ здійснюється з використанням графічно-аналітичного методу. Зокрема, будується графік залежності показників (поле кореляції) і виявляються аномальні точки першого роду на основі шаблону двохмірного розсіювання, при цьому шаблон двохмірного розсіювання будується на основі визначення відповідних його координат з центром у середніх точках показників і довжиною напівсторін, які визначаються шляхом множення значень t -критерію Ст'юдента й середньоквадратичних відхилень значень показників функціонування підприємств ЖКГ.

Точки спостережень, які знаходяться за межами шаблону двохмірного розсіювання, визначаються як аномалії першого роду. Після цього виявляються точки, які характеризуються як аномалії другого рівня. Вони визначаються шляхом побудови коридору регресії, напрямком якого відповідає діагоналі шаблону двохмірного розсіювання, навколо якої розташовані точки поля кореляції (додатна або від'ємна), а напівширина - це величина, що визначається залежно від бажаної імовірності та щільності полів кореляції. При цьому координати представленого коридору регресії оцінюються, виходячи із значень:

- коефіцієнту довіри за таблицею нормального розподілу;
- коефіцієнту щільності поля кореляції;
- середньоквадратичного відхилення.

Виявлені аномальні точки виключаються із вибірки даних, якщо:

- точка характеризується, як аномалія і першого, і другого рівнів;
- точка характеризується, як аномалії другого рівня;
- при виключенні точок особлива увага приділяється можливості їх використання у подальшому дослідженні.

Наступним буде вибірка даних і визначаються показники, які використовуються при обробці інформаційно-аналітичного забезпечення, при цьому для встановлення тісноти зв'язку між показниками функціонування підприємств ЖКГ, які використовуються в економіко-математичному моделюванні застосовуються коефіцієнти кореляції і детермінації й будується матриця статистики коефіцієнтів парної кореляції між факторами економіко-математичної моделі.

У економіко-математичному моделюванні розрізняють наступні коефіцієнти кореляції:

- парний коефіцієнт кореляції ($r_{y/x}$);
- частковий коефіцієнт кореляції;
- коефіцієнт множинної кореляції.

У додатку Л, табл. Л.1 наведені їх характеристика та напрями визначення, при цьому сутність коефіцієнту кореляції полягає у визначенні міри

взаємозв'язку між факторами моделі, значення якого варіюються від -1 до +1 залежно від форми зв'язку (додаток Л, табл. Л.2). Зокрема, якщо цей показник має від'ємне значення, то це вказує на обернений зв'язок, тобто при зростанні незалежної змінної моделі залежна скорочується і навпаки [97].

Таким чином, на основі дослідження встановлено, що значення коефіцієнту, визначаючи ступінь впливу між факторами, характеризується як низький, якщо значення коефіцієнту кореляції знаходиться у проміжку від 0 до 0,25, тобто максимально обумовлює зміну залежного фактору від змін незалежних змінних максимум на 25%. Посереднім характеризується вплив якщо значення варіюється від 0,26 до 0,5. Суттєвим вплив показників визначається, якщо значення коефіцієнту кореляції знаходиться від 0,51 до 0,8. У випадку, якщо значення коефіцієнту кореляції наближається до 1, то спільний вплив незалежних факторів на залежну змінну характеризується як значний.

При побудові економіко-математичної моделі для проведення подальшого дослідження і ступінь впливу незалежних факторів на залежну змінну повинен характеризуватися як суттєвий або значний.

Отже, у цьому контексті слід вказати, що більш точним є коефіцієнт детермінації, який визначається як квадрат коефіцієнта кореляції, при цьому його значення варіюється від 0 до 1, а також він показує долю дисперсії залежного фактору, зміна якої характеризується побудованою економіко-математичною моделлю й встановленими причинно-наслідковими зв'язками між незалежними факторами і залежною змінною.

Матриця статистики коефіцієнтів парної кореляції між факторами економіко-математичної моделі будується на основі визначених значень коефіцієнтів, що дозволило встановити ступінь впливу факторів моделі на результуючу складову і між собою.

Для оцінки адекватності розробленої економіко-математичної моделі використовуються відповідні показники і критерії, характеристика яких представлена в додатку Л, табл. Л.3.

Для оцінки коефіцієнтів регресії, які характеризують напрями й ступінь

впливу незалежних факторів на залежну змінну. Крім того, визначається вільний член в економіко-математичній моделі, який визначає ступінь впливу на залежну змінну, за умови, що вплив інших незалежних факторів моделі дорівнює нулю. Тим самим визначається вплив незалежних факторів, які не враховані в розробленій економіко-математичній моделі.

Таким чином, коефіцієнт регресії для кожної змінної x дає оцінку її впливу на величину y у випадку незмінності впливу на неї всіх інших змінних x .

Для визначення коефіцієнтів регресії у практиці економіко-математичного моделювання найбільш поширеним є метод найменших квадратів, який застосовується для оцінки невідомих параметрів моделей за вибірковими даними, при цьому даний метод базується на мінімізації суми квадратів залишків регресії. Вирішення й знаходження параметрів економіко-математичної моделі методом найменших квадратів полягає у визначенні критерію мінімізації суми квадратів функцій від визначених змінних. Даний метод використовується для наближеного представлення заданої функції іншим функціям, при надходженні сукупності величин, які задовольняють рівнянням або обмеженням, кількість яких перевищує кількість цих величин [102].

Для отримання найбільш повних і достовірних оцінок коефіцієнтів регресії методом найменших квадратів необхідно створити підґрунтя відповідності, що задовольняють умовам Гаусса-Маркова, які полягають у наступному:

1. Економіко-математична модель чітко специфікована та має лінійну залежність, що характеризує спільний вплив незалежних факторів на залежну змінну;
2. Випадкове відхилення має нульове математичне очікування;
3. Дисперсія випадкового члену постійна;
4. Помилки різних спостережень незалежні, тобто не мають кореляції один відносно іншого;
5. Помилки незалежні від факторів моделі.

Враховуючи запропоновані напрями економіко-математичного моделювання показників, які впливають на рівень оплати населення за ЖКп та

відповідні критерії встановлені причинно-наслідкові зв'язки.

Таким чином, інформаційно-аналітичне забезпечення процесу економіко-математичного моделювання показників функціонування підприємств ЖКГ формується на основі даних Державної служби статистики України, міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України, підприємств, які здійснюють свою діяльність у цій сфері (за даними Харківської області).

Обробка сформованого інформаційно-аналітичного забезпечення здійснюється на основі запропонованих показників, при цьому автором побудована матриця статистики показників, яка дозволить визначати вплив на рівень оплати населення за житлово-комунальні послуги (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Матриця статистики показників, які впливають на рівень оплати населення за житлово-комунальні послуги

	$P_{он}$	$Z_{он}$	$П_{гд,срд}$	$I_{рзн}$	$I_{сц}$	$П_{нр}$	$P_{бн}$	$K_{нр}$	$B_{он}$	$P_{вт}$
$P_{он}$	1,0	-0,86	0,79	0,35	-0,54	0,23	-0,67	0,32	0,82	0,8
$Z_{он}$	-0,86	1,0	-0,52	0,19	0,42	0,12	0,67	0,16	0,89	-0,67
$П_{гд,срд}$	0,79	-0,52	1,0	0,48	0,55	0,16	0,65	0,22	0,71	0,58
$I_{рзн}$	0,35	0,19	0,48	1,0	0,27	0,11	0,14	0,21	0,16	0,18
$I_{сц}$	-0,54	0,42	0,55	0,27	1,0	0,53	-0,37	0,16	0,26	0,32
$П_{нр}$	0,23	0,12	0,16	0,11	0,53	1,0	-0,22	0,17	0,31	0,39
$P_{бн}$	-0,67	0,67	0,65	0,14	-0,37	-0,22	1,0	0,13	-0,26	-0,32
$K_{нр}$	0,32	0,16	0,22	0,21	0,16	0,17	0,13	1,0	0,19	0,17
$B_{он}$	0,82	0,89	0,71	0,16	0,26	0,31	-0,26	0,19	1,0	0,65
$P_{вт}$	0,8	-0,67	0,58	0,18	0,32	0,39	-0,32	0,17	0,65	1,0

Джерело: побудовано автором

де $P_{он}$ - рівень оплати населення за ЖКп відповідно регіонів України;

$Z_{он}$ - показник заборгованості населення з оплати за ЖКп;

$П_{гд,срд}$ - грошові доходи і/або сукупні ресурси домогосподарств;

$I_{рзн}$ - індекс реальної заробітної плати за регіонами (у відсотках до попереднього місяця);

$I_{сц}$ - індекс споживчих цін за надані послуги з забезпечення житла, водопостачання, електроенергії, газопостачання за регіонами та ін.;

P_{np} - питома вага підприємств, які отримали позитивний фінансовий результат;

P_{bn} - рівень безробіття населення працездатного віку;

K_{np} - загальний коефіцієнт природного приросту (скорочення) у регіонах;

B_{on} - питома вага витрат на оплату житла, комунальних послуг в сукупних витратах домогосподарств;

P_{vm} - рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за житлово-комунальні послуги за регіонами України.

На основі матриці статистики встановлено, що найбільший вплив на рівень оплати населення за житлово-комунальні послуги здійснюють показники:

- показник заборгованості населення з оплати за житлово-комунальні послуги (коефіцієнт парної кореляції дорівнює -0,86);

- питома вага витрат на оплату житла, комунальних послуг в сукупних витратах домогосподарств (0,82);

- рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за житлово-комунальні послуги за регіонами України (0,8);

- грошові доходи і/або сукупні ресурси домогосподарств (0,79).

Таким чином, слід зазначити, що серед показників, які суттєво впливають на рівень оплати населення за ЖКп є такі, які мають високий рівень взаємного зв'язку, що характеризує значний рівень мультиколінеарності й негативно впливає на результативність дослідження: між показником заборгованості населення з оплати за ЖКп та питоною вагою витрат на оплату житла, комунальних послуг в сукупних витратах домогосподарств коефіцієнт парної кореляції дорівнює 0,89. Тому приймається рішення про виключення показника питокої ваги витрат на оплату житла, комунальних послуг в сукупних витратах домогосподарств з дослідження, оскільки він здійснює менший вплив ніж показник заборгованості населення з оплати за ЖКп на рівень оплати населення за ЖКп.

Далі використовуючи метод поступового включення найбільш впливових факторів в економіко-математичну модель, здійснимо її побудову. На першому етапі побудуємо модель залежності між рівнем оплати населення за ЖКп (P_{on}) і

показником заборгованості населення з оплати за ЖКп (Z_{on}):

$$P_{on} = 0,73 - 0,35 \times Z_{on} \quad (3.1)$$

У цьому процесі для оцінки тісноти зв'язку і адекватності моделі використовуються коефіцієнт парної кореляції та частковий F-критерій Фішера. Коефіцієнт парної кореляції має високе значення $-0,86$. Визначений частковий F-критерій Фішера (12,36) значно перевищує його табличне значення (3,96).

Наступним у розроблену модель включається наступний за впливом фактор - рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за ЖКп:

$$P_{on} = 0,7 - 0,31 \times Z_{on} + 0,22 \times P_{вт} \quad (3.2)$$

Коефіцієнт множинної кореляції для представленої моделі дорівнює $0,89$, визначений частковий F-критерій Фішера (10,6) значно перевищує його табличне значення (3,11).

Оскільки спостерігається зростання коефіцієнта кореляції і розрахований частковий F-критерій Фішера перевищує його табличне значення, то продовжуємо включати наступний фактор - грошові доходи і/або сукупні ресурси домогосподарств:

$$P_{on} = 0,69 - 0,29 \times Z_{on} + 0,16 \times P_{вт} + 0,07 \times \Pi_{зд,срд} \quad (3.3)$$

У представлену економіко-математичну модель більше не включаємо факторів, оскільки виявили показники, які здійснюють найбільший вплив на рівень оплати населення за ЖКп. Показники, що характеризують тісноту зв'язку між факторами та адекватність моделі представлені в табл. 3.2.

Таким чином, у результаті дослідження встановлено, що спільний вплив факторів: показника заборгованості населення з оплати за ЖКп (Z_{on}), рівня відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за ЖКп ($P_{вт}$), грошові доходи і/або сукупні ресурси домогосподарств ($\Pi_{зд,срд}$) на результуючий показник має суттєве значення і на 83% (значення коефіцієнта детермінації) обумовлює зміну рівня оплати населення за ЖКп (P_{on}).

Рівень мультиколінеарності між незалежними факторами характеризується як помірний або низький, про що свідчать відповідні значення коефіцієнтів парної кореляції. Розраховане значення F-критерію Фішера (8,36) перевищує

Таблиця 3.2

Показники, що характеризують тісноту зв'язку між факторами та адекватність моделі (3.3)

Показники та критерії	Розрахункове (фактичне) значення	Табличне значення
Коефіцієнт множинної кореляції	0,91	
Коефіцієнт детермінації	0,83	
Рівень мультиколінеарності між незалежними змінними	низька або помірна	
F-критерій Фішера	8,36	2,72
- критерій Ст'юдента: постійний параметр	4,26	1,98
- показник заборгованості населення з оплати за житлово-комунальні послуги (Z_{on})	4,12	1,98
- рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за житлово-комунальні послуги (P_{em})	3,65	1,98
- грошові доходи і/або сукупні ресурси домогосподарств ($П_{гд,срд}$)	3,12	1,98
Коефіцієнт рангової кореляції	1,14	1,98
Критерій Дарбіна-Уотсона	1,42	Верхня межа - 1,26 Нижня межа - 1,62

Джерело: побудовано автором

його табличне значення (2,72), що вказує на суттєвість встановлених зв'язків між факторами моделі. Розрахункове значення t-критерію Ст'юдента для факторів моделі перевищує їх табличні значення, що підтверджує значущість коефіцієнтів кореляції і встановлених причинно-наслідкових зв'язків.

Розрахункове значення коефіцієнту рангової кореляції менше ніж його табличне значення, що свідчить про однорідність розподілу даних (гомоскедастичність). Визначений критерій Дарбіна-Уотсона знаходиться в діапазоні, де відсутня автокореляція залишків.

Таким чином, за результатами визначення представлених показників та критеріїв можна стверджувати, що розроблена модель (3.3) є адекватною і характеризує встановлені причинно-наслідкові зв'язки між факторами.

На основі отриманих результатів дослідження визначено, що на рівень оплати населення за ЖКп ($P_{он}$) здійснюють спільний вплив показник заборгованості населення з оплати за ЖКп ($Z_{он}$), рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за ЖКп ($P_{см}$), грошові доходи і/або сукупні ресурси домогосподарств ($П_{од,срд}$). Отже, представлена модель характеризує особливості функціонування підприємств ЖКГ на макро- або мезорівнях і дозволяє розробити пропозиції та заходи щодо зростання рівня оплати населення за ЖКп.

Інтерпретуючи отримані на основі моделі зв'язки встановлено, що при відсутності впливу інших факторів рівень оплати населення за ЖКп має незначне значення (69%), при цьому спостерігається не повне погашення населенням ЖКп, що негативно впливає на розвиток підприємств ЖКГ. Із зростанням заборгованості населення з оплати за ЖКп спостерігається зниження рівня оплати населення за ЖКп на 0,29 і навпаки. Це пов'язано з тим, що накопичення заборгованості з оплати за ЖКп створює психологічне, фінансове підґрунтя для подальшого зниження рівня оплати споживачами, які своєчасно погашали надані послуги. Слід зазначити, що зростання рівня відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за ЖКп призводить до збільшення рівня оплати населення за ЖКп на 0,16 і навпаки. Це пов'язано з тим, що зростання погашення фактичної собівартості тарифами призводить до збільшення якості наданих

послуг споживачам, які позитивно реагують на представлені зміни і активізують оплату за надані ЖКп. Зростання грошових доходів і/або сукупних ресурсів домогосподарств призводить до збільшення рівня оплати населення за ЖКп і навпаки, при цьому така ситуація пов'язана з тим, що даний показник прямопропорційно впливає на рівень оплати населення за ЖКп.

Отже, у результаті дослідження впливу на рівень оплати населення за ЖКп показника заборгованості населення з оплати за ЖКп, рівня відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за житлово-комунальні послуги, грошових доходів і/або сукупних ресурсів домогосподарств запропоновані заходи спрямовані на:

- погашення поточних послуг та заборгованостей минулих років, а це забезпечує своєчасне надходження грошових коштів на підприємства ЖКГ;

- реалізацію інформаційної політики щодо комунікацій підприємств ЖКГ із споживачами відповідних послуг відносно погашення заборгованості за ЖКп, забезпечення високого рівня взаємодії й партнерських відносин між споживачами та комунальними підприємствами;

- розробку пропозицій щодо забезпечення оптимального рівня відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за ЖКп із урахуванням інтересів відповідних підприємств і споживачів цих послуг.

Наступним можна визначити, що враховуючи основні показники діяльності підприємств ЖКГ, запропоновані напрями та особливості застосування економіко-математичного інструментарію та відповідних критеріїв, окрім виявлення факторів, що впливають на рівень оплати населення за ЖКп, можливо розробити модель, яка характеризує причинно-наслідкові зв'язки між показниками: рівнем оплачених послуг підприємствам ЖКГ Харківської області ($POП$) та рівнем кредиторської заборгованості (наприклад, борги постачальникам енергоносіїв) ($PKз$) й дебіторської заборгованості (наприклад, неплатежі споживачами) ($Pдз$):

$$POП = 0,68 - 0,31 \times PKз - 0,27 \times Pдз \quad (3.4)$$

Показники, що характеризують тісноту зв'язку між факторами та

адекватність моделі (3.4) представлені в табл. 3.3. У результаті дослідження визначено, що зв'язок між факторами моделі має суттєве значення, при цьому спільний вплив рівнів кредиторської й дебіторської заборгованостей на 0,67 або 67% обумовлює зміну показника рівня оплачених послуг підприємствам ЖКГ Харківської області. Критерії адекватності свідчать про значущість і достовірність встановлених зв'язків. Інтерпретуючи встановлені у модель зв'язки визначено, що зростання рівня кредиторської заборгованості призводить до зниження рівня оплачених послуг підприємствам житлово-комунального господарства Харківської області на 0,31 і навпаки. Зростання рівня дебіторської заборгованості також призводить до зниження рівня оплачених послуг підприємствам ЖКГ Харківської області на 0,27 і навпаки. Також наголосимо на тому, що при відсутності впливу представлених факторів рівень оплачених послуг підприємствам ЖКГ Харківської області має незначне значення (68%), що свідчить про не повне погашення оплачених послуг підприємствам ЖКГ Харківської області та, як наслідок негативно впливає на розвиток підприємств ЖКГ.

Отже, для забезпечення позитивних тенденцій в сфері оплати ЖКп підприємствам Харківської області запропоновано знизити рівень кредиторської та дебіторської заборгованостей шляхом здійснення роботи з усіма групами зацікавлених осіб, які взаємодіють з підприємствами ЖКГ, при цьому особливу увагу фокусують на роботі зі споживачами та постачальниками енергоресурсів, де реалізується претензійна та інформаційна робота, проводяться досудові й судові заходи.

3.2. Сценарний підхід до розробки стратегій розвитку підприємств житлово-комунального господарства

Зазначимо, що у цілому, формування стратегій представляє важливу функцію управління, яка передбачає процес вибору цілей і напрямів їх досягнення, що впливає на розвиток підприємств ЖКГ.

Таблиця 3.3

Показники, що характеризують тісноту зв'язку між факторами та адекватність моделі (3.4)

Показники та критерії	Розрахункове (фактичне) значення	Табличне значення
Коефіцієнт множинної кореляції	0,82	
Коефіцієнт детермінації	0,67	
Рівень мультиколінеарності між незалежними змінними	помірна	
Ф-критерій Фішера	7,19	3,2
- критерій Ст'юдента: постійний параметр	5,26	2,11
- рівень кредиторської заборгованості ($P_{кз}$)	3,16	2,11
- рівень дебіторської заборгованості ($P_{дз}$)	2,84	2,11
Коефіцієнт рангової кореляції	1,08	2,11
Критерій Дарбіна-Уотсона	1,34	Верхня межа - 1,16 Нижня межа - 1,42

Джерело: побудовано автором

Розглядаючи сценарний підхід відмітимо, що у його рамках здійснюється розробка логічних і структурованих варіантів майбутнього розвитку підприємств ЖКГ, який створить підґрунтя для вибору найбільш оптимальних напрямів розвитку й переходу в рамках стратегій, зокрема від песимістичного до посереднього й у подальшому до оптимістичного плану розвитку.

Використовуючи отримані з вищерозробленої моделі результати для розробки стратегій розвитку підприємств ЖКГ, запропоновано інструментарій, що дозволяє здійснити вибір найкращого сценарію розвитку підприємств ЖКГ, враховуючи особливості зовнішнього й внутрішнього середовища та функціонування підприємств ЖКГ.

Використання сценарного підходу забезпечить реалізацію комплексу взаємопов'язаних дій, які характеризуються відповідними напрямками, застосуванням інструментарію щодо прийняття управлінських рішень.

Для розробки стратегій розвитку підприємств ЖКГ необхідно здійснити відповідні етапи. Зокрема, на першому етапі формуються цілі, основні параметри, важливі питання, які виникають у процесі розвитку підприємств ЖКГ. У рамках цього процесу слід відзначити, що метою розробки стратегій є формування й реалізація напрямів розвитку підприємств ЖКГ, враховуючи запропоновані сценарії, при цьому до основних заходів необхідно віднести:

- забезпечення якості наданих ЖКп;
- підвищення ефективності взаємодії підприємств житлово-комунального господарства зі споживачами послуг;
- формування ефективної системи управління підприємствами ЖКГ та його структурними елементами, забезпечення взаємодії на всіх рівнях управлінської роботи;
- гармонізація стратегій розвитку підприємств житлово-комунального господарства з Національною економічною стратегією розвитку України та напрямками взаємодії з країнами Європейського Союзу;
- розробка пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової бази функціонування підприємств житлово-комунального господарства й

забезпечення ефективності виконання існуючих законодавчих актів;

- забезпечення зростання обсягів інвестицій в сферу житлово-комунального господарства та реалізація інноваційних процесів;
- демонополізація сфери ЖКГ, зниження впливу державних інституцій на управління житлово-комунального господарства;
- забезпечення відкритості формування й використання фінансових ресурсів, які спрямовуються на підприємства ЖКГ.

Конкретизуючи представлені питання необхідно визначити наступне:

- у якому стані і на яких позиціях знаходяться підприємства ЖКГ;
- які горизонти розвитку можуть бути досягнуті у майбутньому;
- які перешкоди виникають і як їх вирішувати у контексті розробки й впровадження стратегій розвитку підприємств ЖКГ;
- визначити напрями реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ.

На другому етапі реалізуються заходи щодо формування інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування підприємств ЖКГ, при цьому важливе значення має повнота, достовірність, доступність інформації, враховуючи особливості взаємодії із всіма зацікавленими особами, які функціонують в сфері ЖКГ.

Наступним етапом здійснюється дослідження зовнішнього й внутрішнього середовища, в якому функціонують підприємства житлово-комунального господарства, при цьому найбільш поширеним інструментарієм є SWOT-аналіз, обґрунтування складових, якого представлено в табл. 3.4.

SWOT-аналіз спрямований на виявлення сильних і слабких сторін функціонування підприємств ЖКГ, визначення можливостей і загроз, враховуючи особливості їх функціонування в сучасних умовах.

Крім того, в процесі SWOT-аналізу визначаються:

- тенденції розвитку ринку ЖКп;
- поведінка споживачів, які обслуговують підприємства ЖКГ;
- структура наданих послуг;
- коло зацікавлених осіб, які взаємодіють у рамках ЖКГ;

Обґрунтування складових SWOT-аналізу для оцінки середовища, в якому функціонують підприємства ЖКГ

Напрями SWOT-аналізу	Характеристика
Визначення внутрішніх сильних сторін функціонування підприємств ЖКГ	Виявлення факторів, які характеризують внутрішні сильні сторони функціонування підприємств ЖКГ, які можуть включати параметри (стан та рівень кваліфікації й мотивації робітників галузі, технічний та технологічний рівень, система управління, стан підприємства, ринкове місце, споживачі, партнери та інші зацікавлені особи)
Виявлення внутрішніх слабких сторін функціонування підприємств ЖКГ	Характеристика факторів, які негативно впливають на функціонування підприємств ЖКГ та гальмують його розвиток, це «вузькі місця», які визначаються менеджментом й можуть бути усунені самостійно (незадовільний рівень якості наданих житлово-комунальних послуг, збитковість або низька результативність підприємств ЖКГ, значні витрати, низька кваліфікація персоналу, низький технічний й технологічний рівень, зниження репутаційних складових, низька конкурентоздатність й кредитоздатність, неефективна внутрішня система управління підприємствами ЖКГ)
Визначення зовнішніх можливостей функціонування підприємств ЖКГ	Оцінка та характеристика факторів, які забезпечують зростання основних показників функціонування підприємств ЖКГ в контексті розвитку представленої сфери (активне застосування ДПП, удосконалення нормативно-правової бази з боку державних інституцій, низький рівень конкуренції, розробка й реалізація програм розвитку підприємств ЖКГ, їх підтримка з боку держави)
Визначення зовнішніх загроз функціонування підприємств ЖКГ	Характеристика зовнішніх факторів, які гальмують розвиток підприємств ЖКГ й на які не впливає менеджмент, але які є можливість попереджувати і застрахуватись від них (зростання цін на енергоносії, нестабільна соціально-економічна й політична ситуація, зміна в технологіях, постійна зміна законодавства, зростання витрат у зв'язку з змінами у законодавстві, зовнішньополітичні фактори, низька інвестиційна привабливість з боку внутрішніх і зовнішніх інвесторів ЖКГ)

Джерело: побудовано автором

- конкурентне середовища на підприємствах ЖКГ;
- законодавство, соціально-економічна й політична ситуація;
- зовнішньополітичний вплив на функціонування підприємств ЖКГ;
- тарифна політика, її обґрунтованість та соціальна орієнтованість,

гармонізація різних сторін реалізації тарифної політики;

- стан та рівень технологічного розвитку підприємств ЖКГ;
- екологічне середовище та вплив підприємств ЖКГ на нього;
- кваліфікація та мотивація персоналу галузі;
- менеджмент підприємств ЖКГ;
- характеристика системи збуту наданих ЖКп;
- маркетингова політика;
- робота по інкасації дебіторської заборгованості;
- формування й реалізація комунікацій в сфері ЖКГ, забезпечення взаємодії із зацікавленими особами;
- рекламна активність та орієнтованість її на споживачів ЖКГ та ін.

При проведенні SWOT-аналізу здійснюється внутрішній аудит ЖКГ в цілому і відповідних підприємств, зокрема. При цьому визначаються слабкі й сильні сторони підприємств ЖКГ. Крім того, особливої уваги набувають визначення можливості й загрози, що виникають у процесі функціонування підприємств ЖКГ. У цьому контексті слід вказати на необхідність побудови матриці загроз з боку конкурентних сил і можливості, які надаються ринком.

При побудові матриці загроз з боку конкурентів визначається:

- ймовірність реалізації загроз (висока, середня, низька);
- наслідки загроз (руйнівні, важкі, легкі).

Поряд з цим, матриця можливостей, які надаються ринком включає:

- ймовірність використання можливостей підприємств ЖКГ (висока, середня, низька);
- вплив можливостей (сильний, помірний, малий).

Далі здійснюється комплексна оцінка можливостей і загроз з урахуванням слабких і сильних сторін підприємств ЖКГ.

Слід відзначити, що зниження загроз й виявлення стратегічних можливостей забезпечить концентрацію й високий рівень ефективності й результативності використання всіх видів ресурсів підприємств ЖКГ. Поряд з цим необхідно значно фокусувати увагу та здійснювати моніторинг відповідних

загроз, створювати підґрунтя для їх попередження.

Таким чином, можливостям, які потребують значних ресурсів і здійснення управлінських дій для їх реалізації в рамках підприємств ЖКГ на регіональному рівні ранжуються, як посередній або значний. Водночас, можливостям, які реалізуються з несуттєвою іммобілізацією всіх видів ресурсів і здійснення управлінської роботи присвоюється ранг низького.

Для реалізації виявлених можливостей в рамках стратегій розвитку підприємств ЖКГ визначаються джерела фінансування напрямів їх виконання, при цьому у дисертаційній роботі запропоновані наступні джерела фінансування для реалізації можливостей підприємств ЖКГ:

- кошти, які отримані від споживачів ЖКп;
- фінансові ресурси, які надходять від організацій або об'єднань споживачів ЖКп;
- дотації, що надходять з місцевого бюджету у вигляді різниці в тарифах;
- асигнування з місцевого бюджету у вигляді покриття субсидій і пільг, які надаються окремим групам споживачів ЖКп;
- кошти, які виділяються з місцевого бюджету на формування й використання міської інфраструктури;
- одноразові або несистемні внесення фізичних і юридичних осіб, які виділяються на реалізацію окремих заходів щодо технічної підтримки, ремонту та удосконалення основних засобів та мереж підприємств ЖКГ;
- кошти місцевих бюджетів, які формуються й використовуються на розвиток підприємств ЖКГ, на реалізацію відповідних програм, формування інфраструктури та ін.;
- кошти, державного бюджету, які виділяються на державну підтримку підприємств ЖКГ, забезпечення відповідних пільг, здійснення ремонту об'єктів житлово-комунального господарства та ін.

У рамках наукового підходу для розробки й впровадження стратегій розвитку підприємств ЖКГ визначення тенденцій розвитку і напрямів фінансування, характеристика ключових факторів, які впливають на цей

процес, визначаються точки зростання досліджуваної галузі.

На четвертому етапі здійснюється прогнозування варіантів можливого розвитку підприємств ЖКГ і будуються можливі сценарії:

- песимістичний;
- посередній;
- оптимістичний.

На рис. 3.3-3.5 наведено характеристику вищепредставлених сценаріїв розвитку підприємств житлово-комунального господарства.

На наступному етапі відповідно запропонованим і обраним сценаріям розвитку підприємств ЖКГ розробляються у рамках стратегії заходи, що забезпечують реагування на визначені напрями й ознаки, що характеризують відповідний сценарій. Крім того, запропоновані заходи ранжуються за їх важливістю на основі використання відповідних думок експертів, тобто проводиться експертний аналіз із застосуванням відповідної форми (анкети), представленої в додатку К, табл. К.1. Сутність такого аналізу полягає у визначенні основних напрямів та виявлення особливостей щодо представлених питань на основі думок експертів, при цьому виділяють:

- індивідуальні методи (передбачають окрему роботу із кожним із експертів, які не збираються разом, не знайомляться із оцінками інших експертів, здійснюється опитування кожного експерта відповідними методами (стандартизоване експертне опитування, не стандартизоване експертне опитування, метод індивідуального блокноту));

- групові методи (передбачають здійснення колективної роботи експертів, яка потребує узгодження думок всіх експертів і розробку загального експертного висновку на основі консенсусу, що дозволяє збільшити надійність проведеного дослідження, водночас потребує залучення висококваліфікованих фахівців щодо питань, які представлені у відповідній формі (анкеті) та із використанням відповідних методів (номінальних груп, мозкового штурму, метод «635», критичної атаки, експертного фокусування, метод комісій та інтеграції рішень, ділової гри, метод суду, консиліуму, колективний блокнот, метод Дельфі)).

Песимістичний сценарій розвитку підприємств житлово-комунального господарства

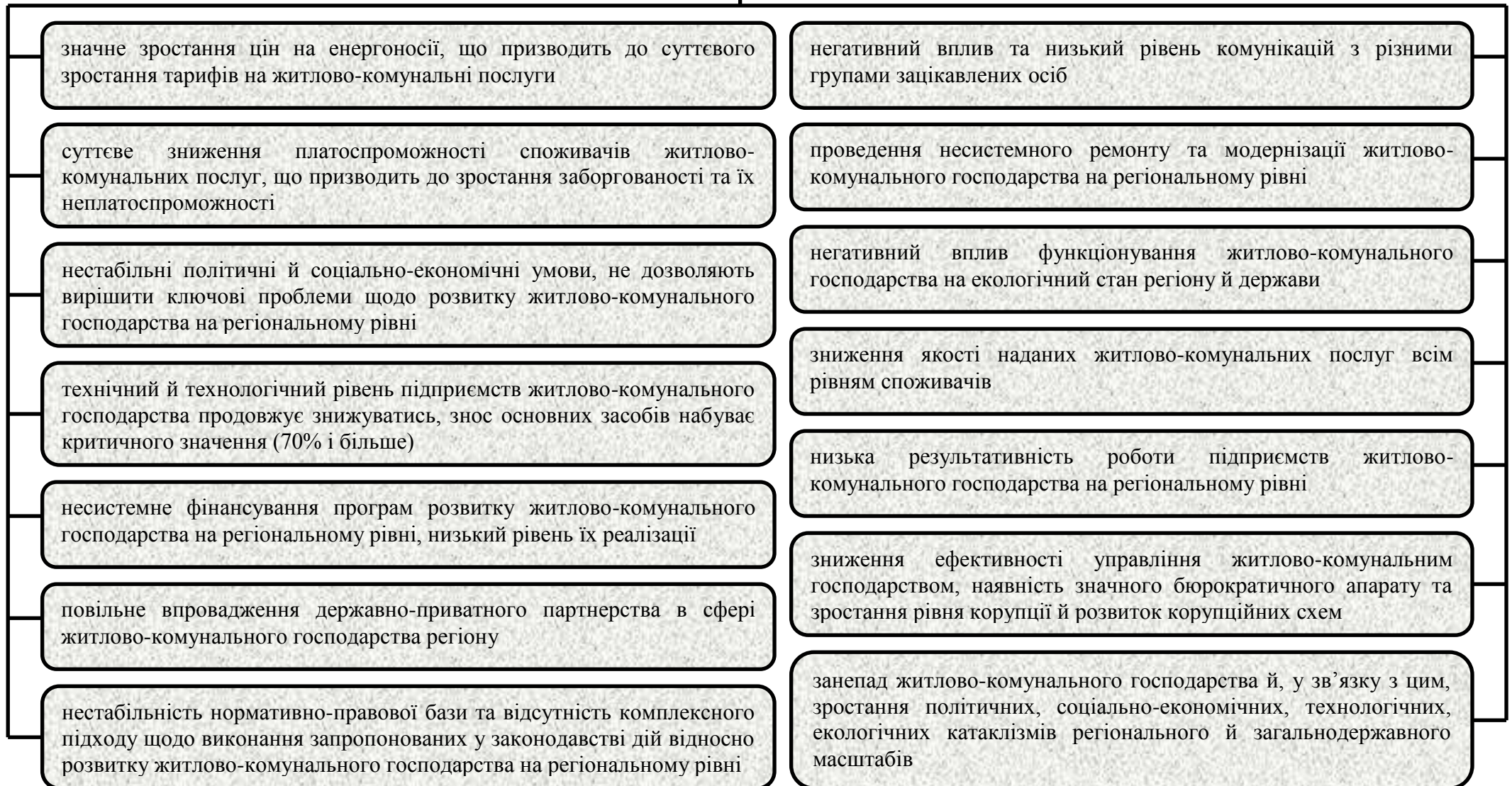

Рис. 3.3 – Характеристика песимістичного сценарію розвитку підприємств ЖКГ
Джерело: побудовано автором

Посередній сценарій розвитку підприємств житлово-комунального господарства

Рис. 3.4 – Характеристика посереднього сценарію розвитку підприємств ЖКГ

Джерело: побудовано автором

Оптимістичний сценарій розвитку підприємств житлово-комунального господарства

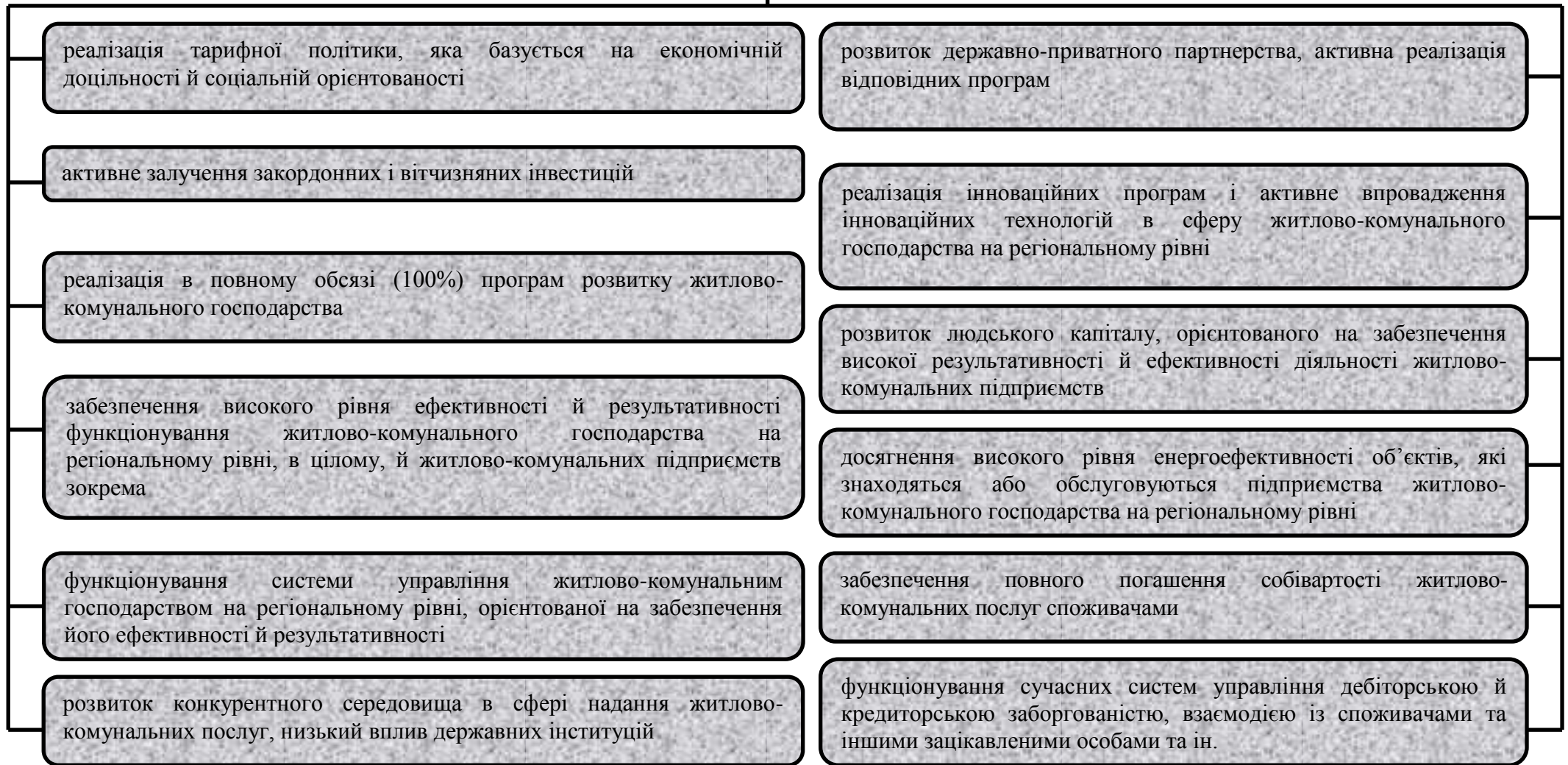

Рис. 3.5 – Характеристика оптимістичного сценарію розвитку підприємств ЖКГ

Джерело: побудовано автором

При цьому важливе значення має оцінка коефіцієнту конкордації, який визначається для характеристики узгодженості думок експертів і його значення знаходиться у проміжку від 0 до 1.

Якщо значення наближається до 1, то це свідчить про високий рівень узгодженості думок, якщо, навпаки, то характеризується низьким рівнем узгодженості думок експертів (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Значення коефіцієнту конкордації залежності, що характеризують рівень узгодженості думок експертів

Значення коефіцієнту конкордації	Рівень узгодженості думок експертів
0 до 0,25	Низький
0,26 - 0,5	Посередній
0,51 - 0,7	Значний
0,71 - 1	Високий

На останньому етапі розробляється механізм реалізації стратегій розвитку підприємств житлово-комунального господарства, який повинен мати наступні характеристики та ознаки:

- цільова орієнтованість механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ (спрямований на забезпечення впровадження та реалізацію стратегій розвитку підприємств ЖКГ);
- функціональна спрямованість механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ (забезпечує виконання відповідних завдань і напрямів для досягнення обраної мети);
- визначення послідовності структурних елементів механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ;
- формування зворотних зв'язків й створення можливостей реагування на виникнення диспропорцій та дисбалансів, що виникають у рамках представленого механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ;

- оцінка показників, що характеризують якість впровадження механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ та ін.

Отже, у дисертаційній роботі запропоновано напрями розробки стратегій розвитку підприємств ЖКГ, використовуючи науковий підхід до вибору відповідного сценарію розвитку та стратегічний інструментарій (SWOT-аналіз), що дозволило реалізувати запропонований комплексний підхід й створити підґрунтя для реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ.

3.3. Механізм реалізації та оцінки стратегій розвитку підприємств житлово-комунального господарства

Відповідно до запропонованих напрямів розробки стратегій розвитку підприємств ЖКГ автором здійснена розробка та використання механізму реалізації відповідних стратегій, як результуючого етапу представленого процесу, використовуючи науковий підхід до вибору відповідного сценарію розвитку підприємств ЖКГ і стратегічний інструментарій.

При формуванні цілей щодо розробки та впровадження стратегій важливе значення мають особливості й напрями функціонування підприємств ЖКГ. Таким чином, основною метою є забезпечення розвитку підприємств ЖКГ для зростання якості життєдіяльності населення. Для досягнення обраної мети вирішуються наступні завдання:

- зростання якості наданих ЖКп;
- збільшення ефективності й результативності діяльності підприємств житлово-комунального господарства;
- зростання ефективності управління підприємствами ЖКГ;
- збільшення обсягів інвестування на підприємства, реалізація інноваційних програм;
- активна реалізація програм ДПП на підприємствах ЖКГ;
- створення підґрунтя для формування та реалізації нормативно-правового забезпечення, орієнтованого на розвиток підприємств ЖКГ;

- формування конкурентного середовища в галузі та її демонополізація;
- забезпечення взаємодії із різними групами зацікавлених осіб, яка базується на партнерських відносинах та ін.;
- зростання ефективності та результативності роботи із заборгованістю на підприємствах ЖКГ.

Формування та використання інформаційно-аналітичного забезпечення для розробки стратегій розвитку підприємств ЖКГ базується на відповідному інформаційно-аналітичному забезпеченні щодо розвитку галузі, статистичної, фінансової, бухгалтерської інформації щодо функціонування підприємств ЖКГ, нормативно-правовому забезпеченні та ін. Інформаційно-аналітичне забезпечення створює інформаційний базис для розробки стратегій розвитку та впливає на результативність дослідження, при цьому особливе значення мають муніципальні програми розвитку, в яких особливе місце займають підприємства ЖКГ. Наприклад, у Харківській області реалізовано Обласну програму розвитку житлово-комунального господарства Харківської області на 2003-2010 рр., відносно до якої визначені напрями, джерела та фінансові ресурси, які забезпечують розвиток підприємств ЖКГ регіону, при цьому особлива увага приділяється:

- забезпеченню функціонування житлово-експлуатаційного господарства;
- благоустрою та санітарній очистці прибудинкових та інших територій, підготовці житлового фонду до весняно-літнього, осінньо-зимового сезонів та до свят;
- енергозбереженню у житловому фонді;
- обстеженню і паспортизації ветхого житлового фонду, технічній інвентаризації житлового фонду;
- капітальному ремонту і заміні конструктивних елементів та інженерного обладнання житлових будинків комунальної власності та ЖБК;
- видаткам на ремонт систем пожежогасіння та димовидалення;
- планово-попереджувальному ремонту житлового фонду;
- іншим заходам щодо забезпечення реформування житлового

господарства.

Крім того реалізуються відповідні регіональні програми, які впливають на розвиток підприємств ЖКГ (додаток М, табл. М.1).

Відповідно до запропонованих напрямів розробки стратегій розвитку підприємств ЖКГ, визначаються сильні й слабкі сторони, характеризуються можливості й загрози.

До сильних сторін підприємств ЖКГ відносяться:

- наявність значного виробничого, економічного, інтелектуального та інших потенціалів;
- можливість використання значної кількості об'єктів ЖКГ;
- високий рівень оплати ЖКп з боку споживачів внаслідок гармонізації зусиль підприємств ЖКГ та державних і місцевих органів влади, застосування сучасних технологій щодо інкасації дебіторської заборгованості;
- наявність стратегій та програм розвитку підприємств ЖКГ;
- розроблене нормативно-правове забезпечення щодо функціонування й розвитку підприємств ЖКГ.

До слабких сторін функціонування підприємств ЖКГ відносяться:

- низька якість наданих ЖКп;
- відсутність ефективної системи управління підприємствами ЖКГ;
- низька результативність або збитковість підприємств ЖКГ;
- зростання зношеності об'єктів, мереж та інших основних засобів підприємств ЖКГ;
- низький рівень використання сучасних матеріалів і технологій в сфері житлово-комунального господарства;
- значні диспропорції щодо наявності нормативно-правового забезпечення й програм розвитку підприємств ЖКГ порівняно з їх виконанням й реалізацією;
- зниження ефективності взаємодії між підприємствами ЖКГ і різними групами зацікавлених осіб;
- відсутність зацікавленості з боку інвесторів щодо підприємств ЖКГ

- низький рівень реалізації інноваційних програм на підприємствах ЖКГ;
- зниження енергоефективності та енергозбереження об'єктів ЖКп.

Представлені слабкі сторони функціонування вітчизняних підприємств ЖКГ відносяться до його внутрішніх сторін.

До зовнішніх слабких сторін діяльності підприємств ЖКГ відносяться:

- нестабільність та низький рівень реалізації нормативно-правового забезпечення, постійні його зміни;
- зростання цін на енергоносії;
- зниження платоспроможності споживачів ЖКп;
- нестабільність політичних та соціально-економічних умов;
- значний вплив та втручання державних інституцій у роботу підприємств житлово-комунального господарства;
- значний вплив інституцій регіонального управління на функціонування підприємств житлово-комунального господарства;
- низький рівень ефективності взаємодії та зацікавленості з боку вітчизняних та закордонних інвесторів до підприємств ЖКГ;
- зростання екологічних проблем;
- низький рівень реалізації державних програм щодо розвитку та модернізації підприємств житлово-комунального господарства;
- корупційні дії, високий рівень впливу бюрократичного апарату, відсутність конкурентного ринку в сфері надання ЖКп та ін.

Отже, у результаті дослідження встановлено, що функціонування вітчизняних підприємств ЖКГ в сучасних умовах характеризується накопиченням негативних явищ й відсутністю тенденцій розвитку. Так, кількість зовнішніх і внутрішніх слабких сторін підприємств ЖКГ значно перевищує його сильні сторони, які, в основному, зосереджені в задекларованих на державному та регіональному рівнях програмах, стратегіях, нормативно-правовому забезпеченні та потенціалі, який був створений ще за радянських часів. Тому, важливе значення має не тільки розробка стратегій розвитку підприємств ЖКГ, а й побудова механізму її реалізації.

Виходячи з визначених слабких і сильних сторін підприємств ЖКГ автором виявлені наступні загрози:

- подальше зниження ефективності й результативності функціонування підприємств житлово-комунального господарства;

- зниження виробничого, економічного, інтелектуального потенціалу підприємств житлово-комунального господарства;

- досягнення критичного рівня зношеності основних засобів ЖКп, збільшення аварій не тільки місцевого характеру, але й на державному рівні;

- зростання соціально-економічного напруження з боку місцевої громади щодо функціонування підприємств ЖКГ та зниження якості наданих послуг і їх невідповідності вартості;

- відсутність грошових коштів на підприємствах ЖКГ для модернізації свого функціонування, внаслідок їх «вимивання», неефективного використання та відсутності зацікавленості вітчизняних і закордонних інвесторів;

- подальше зростання вартості енергоносіїв значно впливає на розвиток підприємств житлово-комунального господарства та на відношення до них споживачів, які отримують ці послуги;

- гальмування програм реалізації ДПП призводить до низьких темпів залучення інвестиційних ресурсів;

- відсутність конкурентного середовища знижує якість наданих житлово-комунальних послуг, гальмує розвиток підприємств ЖКГ;

- необґрунтована демонополізація та приватизація ЖКГ може призвести до отримання об'єктів та мереж у розпорядженні інвесторів, які можуть не виконувати свої обов'язки та призведуть до зниження потенційних можливостей підприємств ЖКГ;

- значний рівень кредиторської й дебіторської заборгованості призводить до зростання боргів підприємств ЖКГ, вивільнення фінансових ресурсів, неможливості виконання своїх зобов'язань.

До можливостей підприємств ЖКГ відносяться:

- можливість реалізації значних виробничого, економічного,

інтелектуального потенціалів;

- активна реалізація стратегій та програм розвитку підприємств ЖКГ;
- чітке виконання розробленого нормативно-правового забезпечення щодо функціонування й розвитку підприємств ЖКГ;
- створення підґрунтя для зростання інвестиційної привабливості галузі;
- підвищення технічного та технологічного стану об'єктів та мереж ЖКГ внаслідок проведення постійних ремонтних робіт, модернізації, використання сучасних технологій;
- можливості реалізації програм енергоефективності й енергозбереження;
- проведення обґрунтованої тарифної політики, яка гармонізує, з одного боку, економічну доцільність тарифів, а, з іншого боку, їх соціальну орієнтованість;
- активна реалізація програм ДПП на підприємствах ЖКГ;
- можливість використання традиційних взаємозв'язків між різними групами зацікавлених осіб в сфері ЖКГ, пошук та поглиблення нових зв'язків;
- цільове використання значних фінансових ресурсів, які отримані від наданих ЖКп, значне їх використання підприємствами ЖКГ;
- можливість застосування сучасних технологій в сфері надання ЖКп, отримання й розподілу відповідних фінансових ресурсів;
- проведення політики щодо підвищення репутації підприємств ЖКГ, формування позитивного їх іміджу;
- здійснення активної інформаційної політики щодо необхідності оплати наданих житлово-комунальних послуг;
- можливості реалізації екологічних програм на підприємствах житлово-комунального господарства.

Представлені результати комплексної оцінки можливостей і загроз з урахуванням сильних і слабких сторін у рамках SWOT-аналізу свідчать про те, що підприємства ЖКГ, знаходячись у критичному стані, не мають чітких і стабільних тенденцій розвитку, водночас характеризуються значними можливостями для забезпечення свого зростання. При цьому точками

зростання підприємств ЖКГ є:

- реалізація можливостей досліджуваних підприємств;
- нівелювання визначених загроз;
- зниження впливу слабких сторін і зростання впливу сильних сторін підприємств житлово-комунального господарства.

Виходячи з представленої дослідження, характеристик можливих сценаріїв розвитку підприємств ЖКГ у рамках відповідних стратегій:

- у короткостроковій перспективі (запропоновано використовувати песимістичний сценарій, оскільки необхідно подолати на підприємствах ЖКГ значні диспропорції та дисбаланси, накопичення негативних явищ без встановлення у відповідному періоді досить високих горизонтів розвитку й при цьому період складає від 1 до 2 років);

- у середньостроковій перспективі (запропоновано використовувати посередній сценарій, в рамках якого створюється підґрунтя для стабільного розвитку та при цьому період складає від 2 до 3 років);

- у довгостроковій перспективі (запропоновано використовувати оптимістичний сценарій, який базується на відповідному підґрунті та забезпечує стабільне зростання й при цьому період складає від 3 до 5 років).

Виходячи з результатів дослідження, автором наступним кроком визначено та експертно оцінено напрями забезпечення розвитку підприємств житлово-комунального господарства (табл. 3.6) відповідно до обраного сценарію розвитку. До цього процесу були залучені п'ятдесят експертів, які були відібрані з керівників підприємств житлово-комунального господарства і науковців, що розробляють та впроваджують нові програми у галузі та методики для розвитку ЖКП. Для експертної оцінки застосовувалися відповідні форми (анкети) визначення можливих стратегічних варіантів, які представлені в додатку К, табл. К.1.

У результаті дослідження даних табл. 3.6 серед запропонованих сценаріїв та дій, визначено важливість та першочерговість заходів шляхом використання методу експертних оцінок і розраховано коефіцієнти конкордації

Таблиця 3.6

Напрями забезпечення розвитку підприємств ЖКГ

Сценарій	Напрями	Подолання загроз	Реалізація можливостей
1	2	3	4
Песимістичний сценарій	забезпечення відповідності встановлених тарифів якості наданих житлово-комунальних послуг (ДПС ₁)	зниження соціально-економічного напруження з боку місцевої громади щодо функціонування підприємств житлово-комунального господарства та зниження якості наданих послуг і їх невідповідності вартості	проведення обґрунтованої тарифної політики, яка гармонізує, з одного боку, економічну доцільність тарифів, а, з іншого боку, їх соціальну орієнтованість
	формування напрямів функціонування підприємств житлово-комунального господарства з урахуванням рівня платоспроможності споживачів, виникнення можливої заборгованості й нестабільності політичних й соціально-економічних умов (ДПС ₂)	реалізація інформаційної політики щодо формування позитивного іміджу з боку споживачів та інших зацікавлених осіб	проведення політики щодо підвищення репутації підприємств житлово-комунального господарства, формування позитивного їх іміджу
	забезпечення зростання технічного й технологічного рівня підприємств житлово-комунального господарства, проведення постійного ремонту та модернізації основних засобів (ДПС ₃)	зниження критичного рівня зношеності основних засобів житлово-комунальних послуг, збільшення аварій не тільки місцевого характеру, але й на державному рівні	підвищення технічного та технологічного стану об'єктів та мереж житлово-комунального господарства внаслідок проведення постійних ремонтних робіт, модернізації, використання сучасних технологій
	створення умов системного фінансування програм розвитку підприємств житлово-комунального господарства, низький рівень їх реалізації, впровадження державно-приватного партнерства, реалізація комплексного підходу щодо реалізації дій, представлених у нормативно-правовому забезпеченні (ДПС ₄)	подолання напрямів гальмування програм реалізації державно-приватного партнерства	реалізація стратегій та програм розвитку підприємств ЖКГ; чітке виконання розробленого нормативно-правового забезпечення щодо функціонування й розвитку підприємств житлово-комунального господарства; реалізація програм державно-приватного партнерства
	забезпечення позитивної результативності діяльності, збільшення ефективності управління (ДПС ₅)	недопущення зниження ефективності й результативності функціонування житлово-комунальних підприємств, зміцнення виробничого, економічного, інтелектуального потенціалу	можливість реалізації значних виробничого, економічного, інтелектуального потенціалів
	подолання негативного впливу функціонування підприємств житлово-комунального господарства на екологічний стан регіону й держави (ДПС ₆)	недопущення екологічних катаклізмів і катастроф	можливості реалізації екологічних програм на підприємствах житлово-комунального господарства
	забезпечення комунікацій з різними групами зацікавлених осіб (ДПС ₇)	недопущення порушення традиційних зв'язків між зацікавленими особами	можливість використання традиційних взаємозв'язків між різними групами зацікавлених осіб і підприємствами житлово-комунального господарства

Продовження табл. 3.6

1	2	3	4
Посередній сценарій	проведення обґрунтованої тарифної політики (ДП _р С ₁)	попередження загроз щодо зниження рівня оплати наданих житлово-комунальних послуг і заборгованостей минулих років	здійснення активної інформаційної політики щодо необхідності оплати наданих житлово-комунальних послуг, використання сучасних технологій щодо надання послуг та інкасації дебіторської заборгованості
	збільшення рівня фінансування програм розвитку підприємств житлово-комунального господарства, зростання активності їх виконання й реалізації (до 90%), активний розвиток державно-приватного партнерства (ДП _р С ₂)	забезпечення виконання й попередження загроз щодо гальмування реалізації програм розвитку підприємств житлово-комунального господарства й впровадженню державно-приватного партнерства	можливість досягнення визначених цілей і завдань визначених у програмах розвитку підприємств житлово-комунального господарства, зростання ефективності й результативності діяльності на основі реалізації державно-приватного партнерства, активний розвиток сучасних систем формування, використання й моніторингу фінансових ресурсів
	модернізація системи управління підприємствами житлово-комунального господарства, спрямування зусиль і лобіювання інтересів щодо зниження впливу держави на розвиток цієї сфери та демонополізації галузі й поглиблення конкурентного середовища проведення активної політики щодо залучення вітчизняних і закордонних інвестицій, реалізація сучасних інноваційних проектів (ДП _р С ₃)	попередження загроз щодо зниження ефективності управління й функціонування підприємств житлово-комунального господарства, недопущення необґрунтованої демонополізації та приватизації житлово-комунального господарства забезпечення ефективності цільового використання інвестиційних ресурсів, реалізація їх у інноваційних проектах, недопущення «вимивання» грошових коштів, отриманих від інвесторів і реалізації інвестиційних проектів	забезпечується зростання ефективності й результативності управління й діяльності підприємств житлово-комунального господарства реалізація можливостей щодо створення підґрунтя для зростання інвестиційної привабливості галузі
	модернізація та технологічний розвиток підприємств житлово-комунального господарства на основі впровадження й розвитку сучасних технологій проведення системного ремонту (ДП _р С ₄)	попередження загроз щодо гальмування технологічного розвитку галузі, недопущення зниження темпів модернізації підприємств житлово-комунального господарства, цільове спрямування коштів на проведення ремонтів	можливості реалізації програм енергоефективності й енергозбереження, забезпечення технологічного розвитку підприємств житлово-комунального господарства, можливості досягнення рівня зношеності основних засобів до 40%

Продовження табл. 3.6

1	2	3	4
Оптимістичний сценарій	реалізація тарифної політики, яка базується на економічній доцільності й соціальній орієнтованості (ДОС ₁)	нівелювання загроз, пов'язаних з зростанням боргів населення за надані житлово-комунальні послуги, забезпечення відповідності якості послуги їх вартості	реалізація можливостей щодо впровадження сучасних інформаційних технологій, персоніфікація роботи із споживачами отриманих послуг для їх повного погашення
	активне залучення закордонних та вітчизняних інвестицій (ДОС ₂)	попередження напрямів зниження інвестиційної привабливості підприємств житлово-комунального господарства	можливості залучення значних інвестиційних ресурсів на підприємства житлово-комунального господарства, цільове використання значних фінансових ресурсів, які отримані від наданих житлово-комунальних послуг, реалізація потенційних можливостей галузі
	дії, спрямовані на реалізацію в повному обсязі (100%) програм розвитку підприємств житлово-комунального господарства, розвитку державно-приватного партнерства, активна реалізація відповідних програм, досягнення високого рівня енергоефективності об'єктів, які знаходяться або обслуговуються підприємствами житлово-комунального господарства (ДОС ₃)	попередження виникнення загроз, дисбалансів і диспропорцій щодо зниження рівня реалізації представлених програм	забезпечення реалізації можливостей використання засобів і коштів для найбільш ефективної й результативної реалізації програм розвитку підприємств житлово-комунального господарства
	дії, спрямовані на забезпечення функціонування системи управління підприємствами житлово-комунального господарства, орієнтованої на забезпечення його ефективності й результативності (ДОС ₄)	попередження дисбалансів і диспропорцій, які можуть виникнути в системі управління підприємствами житлово-комунального господарства, орієнтованої на забезпечення його ефективності й результативності	можливості побудови й розвитку системи управління підприємствами житлово-комунального господарства
	забезпечення розвитку конкурентного середовища в сфері надання житлово-комунальних послуг, низький вплив державних інституцій (ДОС ₅)	подолання негативних явищ і загроз, пов'язаних із низьким рівнем конкурентності галузі, яка спостерігалась у попередніх періодах	можливості зростання якості наданих послуг, зростання ефективності й результативності діяльності підприємств житлово-комунального господарства
	дії щодо реалізації інноваційних програм та активне впровадження інноваційних технологій, забезпечення функціонування сучасних систем управління дебіторською й кредиторською заборгованістю, взаємодією з споживачами та іншими зацікавленими особами та ін. (ДОС ₆)	попередження загроз щодо гальмування реалізації інноваційних програм, зниження ефективності використання інноваційних технологій та систем управління дебіторською й кредиторською заборгованостями	можливості зростання інноваційності галузі, широкого застосування інноваційних технологій, попередження диспропорцій та дисбалансів, що можуть виникнути у процесі формування та погашення заборгованостей, можливості зростання ефективності представленого процесу
	реалізація дій щодо розвитку людського капіталу, орієнтованого на забезпечення високої результативності й ефективності діяльності житлово-комунальних підприємств (ДОС ₇)	попередження загроз щодо зниження рівня використання людського капіталу	можливості застосування висококваліфікованого персоналу на підприємствах житлово-комунального господарства

Джерело: побудовано автором

відповідно кожного сценарію:

- песимістичний - коефіцієнт конкордації дорівнює 0,76;
- посередній - коефіцієнт конкордації - 0,72;
- оптимістичний сценарій - коефіцієнт конкордації - 0,7.

Отже, визначені коефіцієнти конкордації говорять про значний рівень узгодженості думок експертів, які брали участь у опитуванні.

Слід також відзначити, що за кожним сценарієм відбувається зниження коефіцієнту конкордації, що вказує на зниження рівня узгодженості думок експертів. Крім того, необхідно вказати на певний песимізм експертів щодо реалізації сценаріїв, які орієнтовані на довгостроковий розвиток підприємств ЖКГ на основі запропонованих дій.

Рівень важливості реалізації дій, які запропоновано здійснювати у рамках відповідних сценаріїв розвитку підприємств ЖКГ представлено на рис. 3.6-3.8.

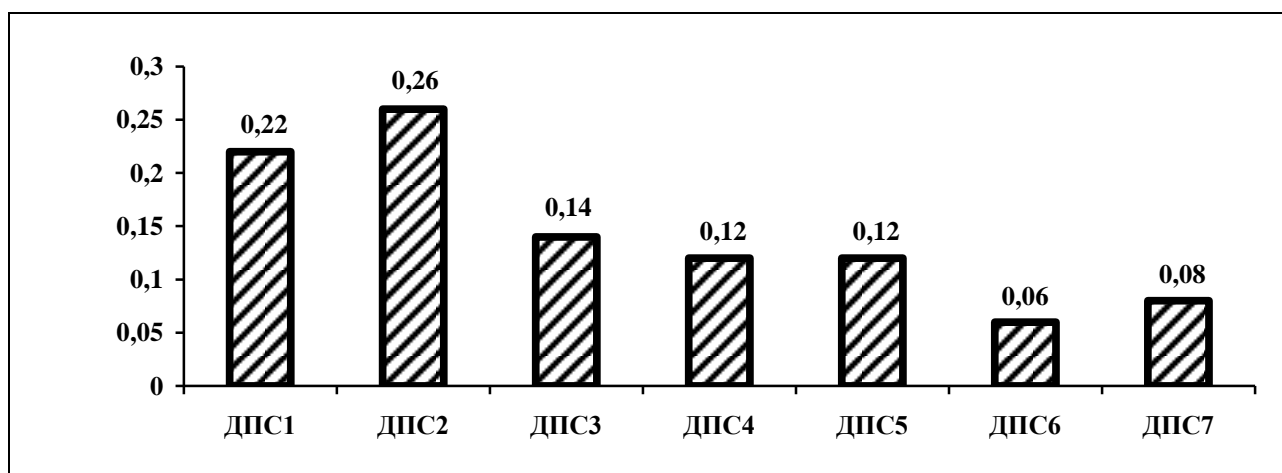

Рис. 3.6 – Рівень важливості реалізації дій, які запропоновано здійснювати у рамках песимістичного сценарію розвитку підприємств ЖКГ

Джерело: побудовано автором

Таким чином, у результаті дослідження автором визначено, що найбільший рівень важливості реалізації дій, які запропоновано здійснювати у рамках песимістичного сценарію розвитку підприємств ЖКГ мають дії орієнтовані на взаємодію із споживачами, враховуючи сучасні умови господарювання України. У рамках песимістичного сценарію рівень важливості

дій, спрямованих на розвиток технічного й технологічного рівня підприємств ЖКГ, забезпечення системного фінансування галузі, результативності й ефективності функціонування знаходяться на посередньому рівні, оскільки на думку фахівців в сучасних умовах не можливо забезпечити в повному обсязі позитивну динаміку представлених показників. На низькому рівні знаходяться дії, орієнтовані на забезпечення взаємодії із різними групами зацікавлених осіб і проведення політики щодо впливу на екологічних стан, що пов'язано з певною закритістю підприємств галузі, непрозорою політикою здійснення екологічної політики, відсутністю коштів на фінансування екологічних програм, небажанням підприємств розширювати взаємозв'язки із різними групами зацікавлених осіб та ін.

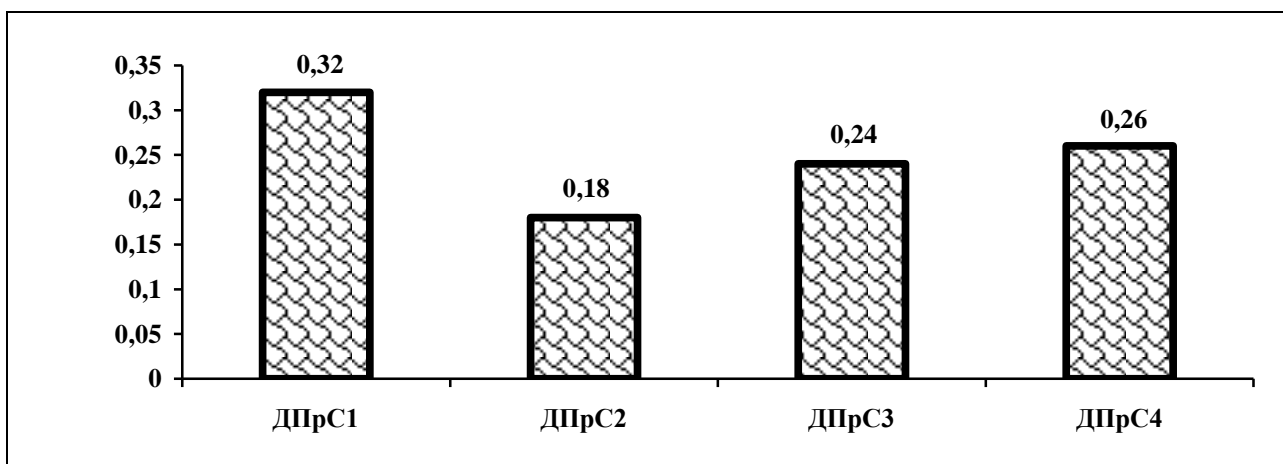

Рис. 3.7 – Рівень важливості реалізації дій, які запропоновано здійснювати у рамках посереднього сценарію розвитку підприємств ЖКГ

Джерело: побудовано автором

Визначено автором у результаті дослідження, що у рамках сценарію посереднього розвитку підприємств ЖКГ найбільша увага експертами фокусується на діях, спрямованих на формування й реалізацію обґрунтованої тарифної політики, яка, з одного боку, забезпечує економічну доцільність, а, з іншого боку, соціальну орієнтованість й сприяє найбільш повному погашенню собівартості наданих послуг. Слід зазначити, що важливе значення мають дії, які орієнтовані на модернізацію та технологічний розвиток підприємств ЖКГ на

основі впровадження й розвитку сучасних технологій проведення періодичного ремонту та модернізації системи управління, спрямування зусиль і лобіювання інтересів щодо зниження впливу держави на розвиток цієї сфери та монополізації галузі й поглиблення конкурентного середовища проведення активної політики щодо залучення вітчизняних і закордонних інвестицій, реалізація сучасних інноваційних проектів. Це пов'язано з тим, що на думку експертів в рамках представленого сценарію необхідно значну увагу приділяти зростанню технологічного, технічного рівня підприємств, збільшенню ефективності й результативності їх діяльності, необхідності залучення інвестицій в інноваційні проекти. На останньому місці за рівнем впливу дій знаходяться заходи щодо збільшення рівня фінансування програм розвитку підприємств ЖКГ, зростання активності їх виконання й реалізації (до 90%), активний розвиток ДПП. Це пов'язано з тим, що існує певна недовіра щодо можливості реалізації програм розвитку підприємств ЖКГ, низький рівень фінансування представлених програм, їх закритість, наявність значного бюрократичного впливу й корупційних дій, відсутність комплексної програми реалізації ДПП та ін.

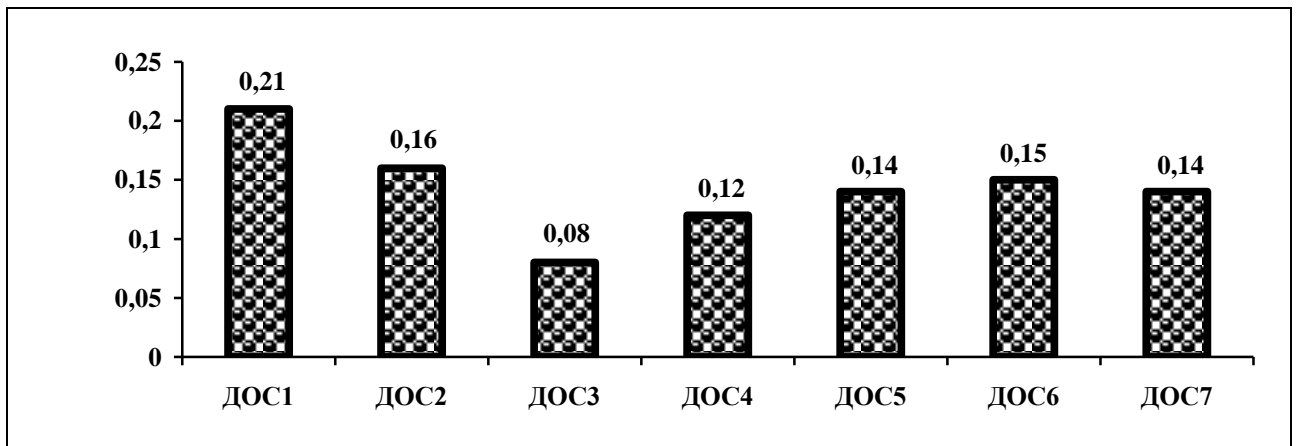

Рис. 3.8 – Рівень важливості реалізації дій, які запропоновано здійснювати у рамках оптимістичного сценарію розвитку підприємств ЖКГ

Джерело: побудовано автором

Отже, у результаті дослідження автором визначено, що найбільший рівень важливості реалізації дій, які запропоновано здійснювати у рамках оптимістичного

сценарію розвитку підприємств ЖКГ, що орієнтовані на забезпечення тарифної політики, яка, в свою чергу, базується на економічній доцільності й соціальній орієнтованості. У цьому контексті слід вказати на важливість активного залучення закордонних і вітчизняних інвестицій. Крім того, особлива увага фокусується у довгостроковій перспективі розвитку підприємств ЖКГ на діях, орієнтованих на: реалізації інноваційних програм та активному впровадженні інноваційних технологій, забезпеченні функціонування сучасних систем управління кредиторською й дебіторською заборгованостями, взаємодії із споживачами та іншими зацікавленими особами та ін.; забезпеченні розвитку конкурентного середовища в сфері надання ЖКп, низький вплив державних інституцій; реалізації дій щодо розвитку людського капіталу, орієнтованого на забезпечення високої результативності й ефективності діяльності підприємств ЖКГ.

Слід зазначити, що на посередньому рівні знаходиться рівень важливості дій, спрямованих на забезпечення функціонування системи управління підприємств ЖКГ, орієнтованих на забезпечення його ефективності й результативності. Такий результат свідчить про те, що у довгостроковій перспективі трансформація управлінської системи повинна закінчитись і її функціонування створює умови для забезпечення ефективності й результативності діяльності підприємств ЖКГ. Водночас, на думку експертів, на низькому рівні знаходяться дії, спрямовані на реалізацію в повному обсязі (100%) програм розвитку підприємств ЖКГ, розвитку ДПП, активна реалізація відповідних програм, досягнення високого рівня енергоефективності об'єктів, які знаходяться або обслуговуються підприємствами ЖКГ. Це пов'язано з тенденціями їх реалізації, розвитку ДПП, програм енергоефективності, певною недовірою експертів щодо їх впровадження і в довгостроковій перспективі.

Таким чином, у результаті дослідження автором визначено, що при реалізації сценаріїв у рамках стратегій розвитку підприємств ЖКГ особливу увагу слід сфокусувати на роботі із споживачами ЖКп, формуванні та реалізації тарифної політики, яка гармонізує економічну доцільність і соціальну орієнтованість. Крім того, реалізація тарифної політики, повинна здійснюватись

при безпосередній участі підприємств ЖКГ, з врахуванням їх інтересів і особливостей функціонування.

Також у результаті узагальнення вище обґрунтованих результуючих етапів представленого процесу можна запропонувати: наприклад, для КП «Харківські теплові мережі» - песимістичний сценарій розвитку відповідно до напрямків, які входять до нього та рівня важливості реалізації дій; Харківського обласного комунального підприємства «Дирекція розвитку інфраструктури території», КП «Теплові мережі» - посередній; ТОВ «Котельні лікарняного комплексу», КП «Харківводоканал» - оптимістичний.

У результаті об'єднання попередніх методичних кроків у дослідженні запропонований загальний методичний підхід до формування та реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ (рис. 3.9).

На основі дослідження розробленого методичного підходу до формування механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ фокусується увага на забезпеченні взаємодії між зацікавленими особами (споживачі послуг ЖКП, центральні органи державної влади, місцеві органи державної влади, інші зацікавлені особи) і ЖКП, гармонізації їх інтересів із зростанням взаємної ефективності й результативності. Зокрема, при взаємодії між підприємствами ЖКГ і споживачами послуг, з одного боку, забезпечується високий рівень якості наданих послуг, а з іншого боку, створюються умови для своєчасного й повного їх погашення.

При цьому фокусується увага на тому, що обрання відповідного сценарію стратегій розвитку підприємств ЖКГ відбувається за прямим зв'язком, але існує можливість скоригувати обраний сценарій через зворотній зв'язок чи обрати інший сценарій.

При взаємодії між ЖКП і органами державної влади забезпечується постійний зворотній зв'язок по широкому колу питань, забезпечити врахування рекомендацій представлених підприємств для органів державної влади при розробці тарифної політики, реалізації загальнодержавних стратегій розвитку підприємств ЖКГ, впровадженні й фінансуванні відповідних програм та ін.

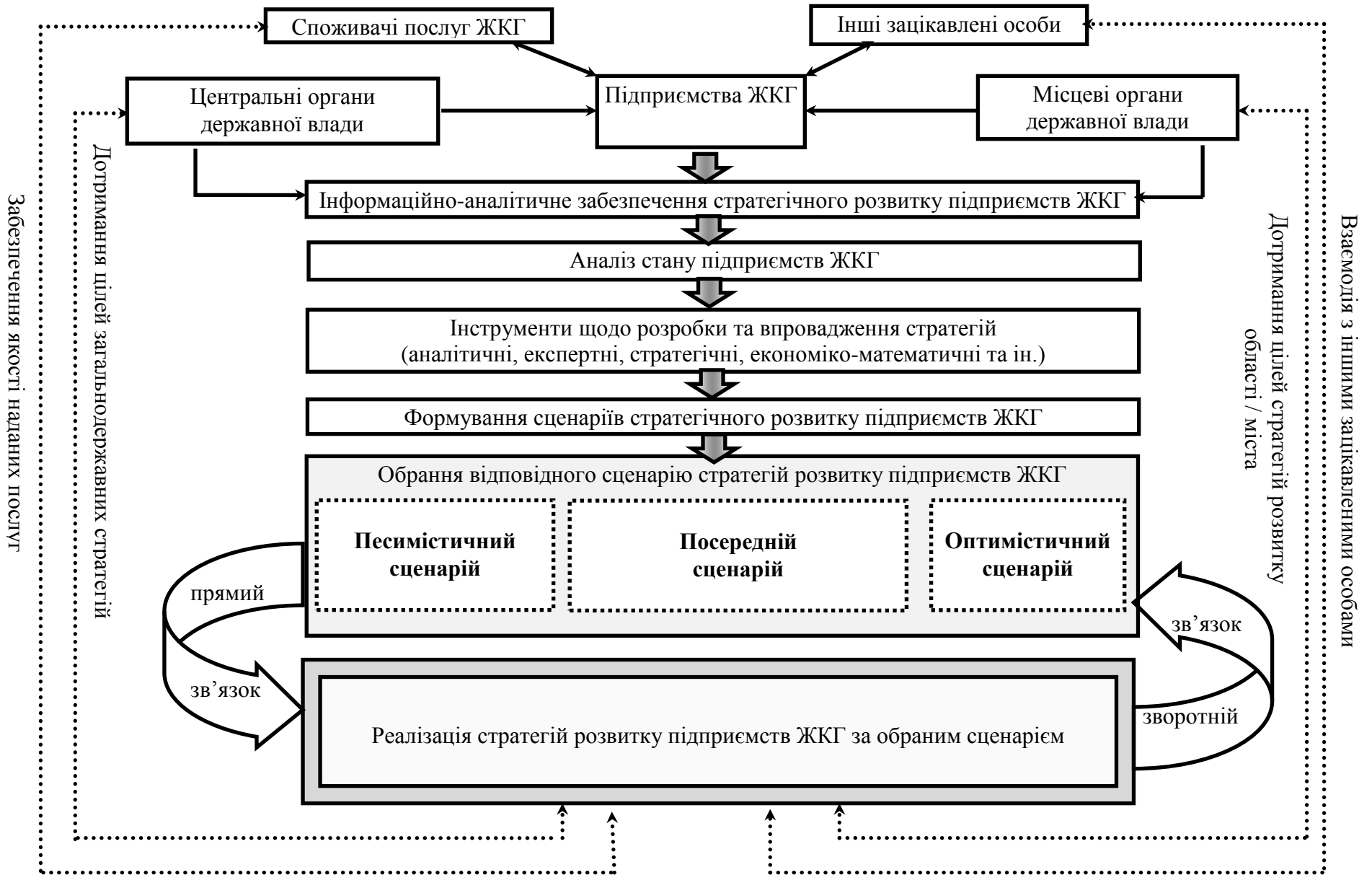

Рис. 3.9 – Методичний підхід до формування механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ
 Джерело: побудовано автором

Взаємодія між ЖКП і органами місцевої влади повинна здійснюватись на принципах партнерства, з забезпечення постійного та відкритого діалогу з широкого кола питань, особливо щодо підвищення ефективності й результативності управління та функціонування.

При застосуванні методичного підходу до формування механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ важливе значення має взаємодія ЖКП із іншими зацікавленими особами, оскільки за останні роки значно зростає їх значення. Так, фокусується увага на взаємодії ЖКП із фінансовими установами щодо залучення кредитних ресурсів, інвесторів для забезпечення використання інвестиційних ресурсів, екологічними організаціями щодо поліпшення екологічного стану та ін.

У рамках методичного підходу до формування механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ створюється й використовується інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного розвитку підприємств ЖКГ, проводиться дослідження стану та динаміки їх розвитку, визначаються та характеризуються інструменти щодо розробки та впровадження стратегій. У межах стратегій розвитку підприємств ЖКГ запропоновано застосовувати аналітичні, стратегічні, економіко-математичні та інші інструментарії. На основі проведеного дослідження стану та функціонування підприємств ЖКГ із використанням відповідного інструментарію, встановленими причинно-наслідковими зв'язками між рівнем оплати за надані ЖКП і економічними показниками, визначеними слабкими і сильними сторонами діяльності підприємств ЖКГ, з врахуванням можливостей і загроз, здійснюється вибір сценарію їх розвитку (песимістичний, посередній, оптимістичний). При цьому у рамках відповідного сценарію розробляється та реалізується комплекс відповідних дій, важливість і першочерговість яких визначається на основі думок експертного середовища, яке забезпечує реалізацію стратегій розвитку підприємств ЖКГ.

Слід зазначити, що у дослідженні доведено необхідність врахування рівня та якості взаємодії із зацікавленими особами, при реалізації сценаріїв у рамках стратегій розвитку підприємств ЖКГ:

- зі споживачами послуг щодо забезпечення їх якості (тенденція до зростання якості житлово-комунальних послуг свідчить про реалізацію стратегії; у разі зниження якості - здійснюються відповідні зміни та корективи, починаючи з самого початку реалізації відповідного механізму);

- з центральними органами державної влади щодо дотримання цілей загальнодержавних стратегій;

- з місцевими та регіональними органами державної влади відносно дотримання цілей стратегій розвитку міста (області), яка впливає на формування та реалізацію стратегій розвитку підприємств ЖКГ;

- з іншими зацікавленими особами, які впливають на реалізацію стратегій розвитку підприємств житлово-комунального господарства.

Отже, запропонований методичний підхід до формування механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ представляє собою комплекс взаємопов'язаних дій, які базуються на відповідному інформаційно-аналітичному забезпеченні, інструментарію, що дозволяє здійснити оцінку стану та напрямів функціонування підприємств ЖКГ й забезпечити реалізацію стратегій їх розвитку, враховуючи особливості взаємодії із зацікавленими особами та трансформацій, які відбуваються у зовнішньому економічному середовищі.

Висновки до розділу 3

У результаті обґрунтування методів розробки та реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ отримані наступні висновки та надані пропозиції:

1. У результаті застосування інструментів економіко-математичного моделювання визначено, що на рівень оплати населення за ЖКп здійснюють вплив показник заборгованості населення з оплати за ЖКп, рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за ЖКп, грошові доходи і/або сукупні ресурси домогосподарств.

2. Запропоновані заходи щодо зростання рівня оплати населення за ЖКп, які спрямовані на: погашення поточних послуг та заборгованостей минулих

років, реалізацію інформаційної політики щодо комунікацій підприємств ЖКГ із споживачами відповідних послуг відносно погашення заборгованості за ЖКп, забезпечення високого рівня взаємодії й партнерських відносин між споживачами і комунальними підприємствами, розробку пропозицій щодо забезпечення оптимального рівня відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості за ЖКп із урахуванням інтересів відповідних підприємств і споживачів цих послуг.

3. Визначені дії щодо зростання рівня оплачених послуг підприємствами ЖКГ Харківської області шляхом зниження та оптимізації рівнів кредиторської та дебіторської заборгованостей на основі застосування економіко-математичного інструментарію.

4. Використовуючи отримані з моделі результати для розробки стратегій розвитку підприємств ЖКГ, запропоновано інструментарій, що дозволяє здійснити вибір найкращого сценарію розвитку підприємств ЖКГ, враховуючи особливості зовнішнього й внутрішнього середовища та функціонування підприємств ЖКГ.

5. Охарактеризовано етапи розробки стратегій розвитку підприємств ЖКГ, які полягають у: формуванні цілей, основних параметрів, важливих питань, які виникають у процесі розвитку підприємств ЖКГ; реалізації заходів щодо формування інформаційно-аналітичного забезпечення; дослідженні зовнішнього й внутрішнього середовища; визначенні тенденцій розвитку і напрямів фінансування, характеристики ключових факторів, які впливають на цей процес, визначенні точок зростання; прогнозування варіантів можливого розвитку підприємств ЖКГ; розробка заходів, що забезпечують реагування на визначені напрями й ознаки, що характеризують відповідний сценарій; розробляється методичний підхід до формування механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ.

6. Доведена необхідність застосування SWOT-аналізу для розробки та реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ, у рамках якого визначаються слабкі й сильні сторони, характеризуються можливості й загрози, що виникають у процесі функціонування підприємств ЖКГ.

7. Запропоновано у короткостроковій перспективі (реалізовувати

песимістичний сценарій, при якому необхідно подолати в галузі значні диспропорції та дисбаланси, накопичення негативних явищ без встановлення у відповідному періоді досить високих горизонтів розвитку); у середньостроковій перспективі (реалізується посередній сценарій, у рамках якого створюється підґрунтя для стабільного розвитку); у довгостроковій перспективі (реалізується оптимістичний сценарій, який базується на відповідному підґрунті та забезпечується стабільне зростання).

8. У рамках наукового підходу через вибір відповідного сценарію розвитку в майбутньому охарактеризовані дії спрямовані на: взаємодію із споживачами, розвиток технічного й технологічного рівня підприємств ЖКГ. забезпечення їх фінансування та взаємодії з різними групами зацікавлених осіб; результативності й ефективності функціонування.

9. Наголошено, що у результаті об'єднання вищерозроблених методичних кроків у дослідженні запропоновано загальний методичний підхід до формування та реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ та визначені його ознаки і характеристики (цільова орієнтованість, функціональна спрямованість, чітке структурування, формування зворотних зв'язків й створення можливостей реагування на виникнення диспропорцій та дисбалансів, що виникають у рамках представленого механізму, оцінка показників, що характеризують якість його впровадження).

10. Доведено у результаті дослідженні, що при реалізації сценаріїв у рамках стратегій розвитку підприємств ЖКГ необхідно враховувати рівень та якість взаємодії із споживачами ЖКп, формування та реалізація тарифної політики, яка гармонізує економічну доцільність і соціальну орієнтованість, а також вона повинна здійснюватись при безпосередній участі підприємств ЖКГ, з врахуванням їх інтересів і особливостей функціонування.

Основні результати досліджень і положення, що викладені в розділі, знайшли відображення в публікаціях [27, 29, 35, 36, 38, 40], поданих у переліку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі загалом вирішене важливе науково-практичне завдання щодо розробки специфічних методів формування та реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ в умовах, що склалися в Україні.

У процесі дослідження та вирішення поставлених задач отримані наступні висновки та надані пропозиції:

1. Житлово-комунальне господарство являє собою специфічну багатогалузеву сферу життєзабезпечення, діяльність якої поширюється на все населення та організації як на споживачів послуг, значна частка підприємств якої належать до комунальної власності, а тарифи на послуги, рівень оплати споживачами можуть регулюватися державою як нормативно, методологічно, так і шляхом фінансової підтримки. Це висуває специфічні вимоги до управління підприємствами ЖКГ. У результаті узагальнення досвіду функціонування сфери ЖКГ у розвинених країнах виявлено як посилення ролі держави та муніципалітетів у регулюванні та фінансовій підтримці її розвитку, так і поширення ринкових механізмів розвитку із залученням приватного капіталу. У дисертації для умов України запропоновано використання змішаної моделі, яка враховує риси обох механізмів розвитку.

2. Виходячи із виявлених особливостей, у дисертації визначені специфічні для галузі, але загальні для різних її підгалузей задачі стратегічного управління розвитком підприємств ЖКГ із орієнтацією на:

- а) інтереси споживачів та громади щодо якості та вартості послуг;
- б) із урахуванням необхідності забезпечення позитивних результатів фінансово-господарської діяльності підприємств;
- в) із можливостями різних форм державної підтримки та участі приватного сектору.

Відтак запропоновано загальний підхід до визначення стратегічних показників і чинників з відповідних трьох груп, використання їх як індикаторів у економіко-математичних моделях та як регуляторів при вирішенні поставлених задач стратегічного розвитку підприємств.

3. Для конкретизації показників, що використовуватимуться у стратегічному управлінні як методологічний крок, був здійснений аналіз стану підприємств ЖКГ на національному, а також регіональному рівні Харківської області. Аналіз показав наявність триєдиної проблеми (з позицій держави, споживачів, підприємства) та низку загроз розвитку: незбалансованість державної тарифної політики з платоспроможністю споживачів і потребами технічного розвитку підприємств; недостатність власних коштів підприємств; складність залучення фінансових ресурсів з бюджетів усіх рівнів та приватних коштів; наявність при цьому невикористаних можливостей - технічних резервів для зменшення аварійності, втрат води і енергії, а також можливостей підвищення ефективності управлінських і фінансових механізмів.

4. За цих умов визначено роль зовнішнього нормативно-правового забезпечення державою стратегічного розвитку підприємств ЖКГ, яке полягає в орієнтації на вигідне державно-приватне партнерство, демонополізацію галузі як у відносинах підприємств зі споживачами, так і, в основному, з постачальниками матеріально-технічних та енергетичних ресурсів, створенні ефективної системи відтворення житлового фонду й комунальної інфраструктури задля сталого функціонування систем життєзабезпечення населення, підвищення якості житлово-комунальних послуг у поєднанні з оптимізацією виробничих витрат і наданням соціальної підтримки вразливим групам населення.

5. У розвиток загального підходу до стратегічного управління запропоновано використовувати модель визначення найважливіших (у нинішніх умовах - фінансово-економічних) індикаторів стану, розвитку підприємств та відповідних чинників впливу. Використання методів економіко-математичного моделювання продемонстроване на прикладі взаємозв'язків між індикатором - рівнем оплати та чинниками: заборгованістю за житлово-комунальні послуги, рівнем відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості послуг, грошовими доходами і/або сукупними ресурсами домогосподарств.

6. На основі результатів економіко-математичного моделювання та визначення значущості чинників як наступний крок стратегічного планування при комплексній оцінці можливостей і загроз з урахуванням сильних і слабких сторін на рівні підприємства запропоновано використання SWOT-моделі з точками зростання у вигляді реалізації можливостей, нівелювання визначених загроз, зниження впливу слабких сторін і зростання впливу сильних сторін підприємств ЖКГ. Встановлено також, що функціонування вітчизняних підприємств ЖКГ характеризується накопиченням негативних явищ й відсутністю тенденцій розвитку. Так, кількість зовнішніх і внутрішніх слабких сторін підприємств ЖКГ значно перевищує його сильні сторони, які, в основному, зосереджені в задекларованих на державному та регіональному рівнях програмах, стратегіях, нормативно-правовому забезпеченні та потенціалі, який був створений ще за радянських часів. Тому наголосимо на тому, що важливе значення має не тільки розробка стратегії розвитку підприємств ЖКГ, а й побудова механізму її реалізації. Представлені результати комплексної оцінки можливостей і загроз із урахуванням сильних і слабких сторін у рамках SWOT-аналізу свідчать про те, що підприємства ЖКГ, знаходячись у критичному стані, не мають чітких і стабільних тенденцій розвитку, водночас характеризуються значними можливостями для забезпечення свого зростання.

7. Для вибору стратегічних рішень для підприємств різних підгалузей з різними показниками розвитку рекомендовано застосування сценарного підходу із експертною оцінкою результатів кожного сценарію та економіко-математичною обробкою результатів. Результати економіко-математичної обробки показали значний рівень узгодженості думок експертів, які брали участь у опитуванні, але зазначимо, що за кожним сценарієм відбувається зниження коефіцієнта конкордації (песимістичний сценарій - коефіцієнт конкордації - 0,76; посередній сценарій - коефіцієнт конкордації - 0,72; оптимістичний сценарій - коефіцієнт конкордації - 0,7), який вказує на зниження рівня узгодженості думок експертів. Крім того, необхідно вказати на

певний песимізм експертів щодо реалізації сценаріїв, які орієнтовані на довгостроковий розвиток підприємств ЖКГ на основі запропонованих дій, при цьому, наприклад, можна запропонувати для КП «Харківські теплові мережі» песимістичний сценарій розвитку відповідно до напрямків, які входять до нього та рівня важливості реалізації дій; Харківського обласного комунального підприємства «Дирекція розвитку інфраструктури території», КП «Теплові мережі» - посередній; ТОВ «Котельні лікарняного комплексу», КП «Харківводоканал» - оптимістичний.

8. Узагальнення попередніх кроків дозволило запропонувати загальний, специфічний для підприємств галузі ЖКГ механізм формування та реалізації стратегій, який включає: формування специфічних для галузі і підприємств цілей; визначення основних проблем зовнішнього й внутрішнього середовища; характеристику ключових факторів і точок зростання; прогнозування можливих сценаріїв розвитку; схему реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ із визначенням джерел і напрямів фінансування. Встановлено, що при розробці методичного підходу до формування механізму реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ фокусується увага на забезпеченні взаємодії між зацікавленими особами (споживачі послуг ЖКп, центральні органи державної влади, місцеві органи державної влади, інші зацікавлені особи) і ЖКП, гармонізації їх інтересів із зростанням взаємної ефективності й результативності управління та функціонування.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акофф Р. Акофф о менеджменте / пер. с англ. Санкт-Петербург: Питер. 2002. 448 с.
2. Аніскін Ю.П. Управління корпоративними змінами по критерію стійкості: монографія. Москва: Омега-Л. 2009. 404 с.
3. Ансофф И. Стратегическое управление. Москва: Экономика. 1989. 519 с.
4. Антикризисное управление: учебн. пос. / под ред. Э.М. Короткова. Москва: ИНФРА-М. 2000. 432 с.
5. Афанасьев Н.В., Рогожин В.Д., Рудыка В.И. Управление развитием предприятия: монографія. Харьков: ИД «ИНЖЭК». 2003. 184 с.
6. Ачкасов А.Е. Сценарный подход в системе планирования стратегии развития логистических принципов // Восточно-Европейский журнал передовых технологий. 2012. № 1-3(55). С. 6-8.
7. Бабаєв В. М., Момот Т. В., Шевченко Е. Ю. Потенціал реалізації проектів публічно-приватного партнерства в інфраструктурній сфері мегаполіса // Комунальне господарство міст. 2012. Вип. 106. С. 3-9.
8. Бабаєв В.М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти: монографія. Харків: ХарPI НАДУ «Магістр». 2004. 204 с.
9. Беззубко Л.В. Реформування житлово-комунального господарства на прикладі Донецької області // Актуальні проблеми реформування і розвитку житлово-комунального господарства України та основні шляхи їх вирішення: Матеріали 9-ої міжнародної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів та науковців ДАЖКГ. Краматорськ: Державна академія житлово-комунального господарства, Донбаська національна академія будівництва і архітектури. 2011. С. 34-37.
10. Белоусова Л.С. Устойчивое развитие строительного комплекса в регионе. Санкт-Петербург: Изд-во СПбГУЭФ. 2010. 187 с.
11. Бережна А.Ю., Димченко О.В., Рудаченко О.О. Європейські стандарти бізнес-планування як елемент комплексного розвитку житлово-комунального

господарства регіону // Економіка і регіон: Науковий вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. 2016. №3 (58). С. 41-48.

12. Бережна А.Ю. Питання ринкових трансформацій у комунальному господарстві // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Дніпропетровськ: ДНУ. 2007. № 232. С. 142-147.

13. Бережна А.Ю. Приватизація житлового фонду і формування ринку житлово-комунальних послуг // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. Київ: Техніка. 2009. № 87. С. 110-115.

14. Бережна А.Ю., Колонтаєвський А.Ю. Формування основ управління споживчої лояльністю житлово-комунального господарства // Комунальне господарство міст: Економічні науки: наук.-техн. зб. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2016. № 129. С. 39-45.

15. Биркович Т.І. Аналіз адміністративно-правового забезпечення житлово-комунального господарства в Україні. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pppd/2010_3/17Burkov.pdf.

16. Блажевич Г.О. Можливості функціонування венчурного капіталу на підприємствах житлово-комунального господарства України // Актуальні проблеми реформування і розвитку житлово-комунального господарства України та основі шляхи їх вирішення: Матеріали 9-ої міжнародної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів та науковців ДАЖКГ. Краматорськ: Державна академія житлово-комунального господарства, Донбаська національна академія будівництва і архітектури. 2011. С. 40-43.

17. Богатирьов І.О. Ефективність розвитку підприємства // Формування ринкових відносин в Україні. 2006. № 7-8 (26-27). С. 73-79.

18. Бубенко П.Т. Новая модель регионального (территориального) развития // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. Київ: Техніка. 2006. № 70. С. 6-17.

19. Бубенко П.Т., Димченко О.В., Кашпур А.Д. Управління системною модернізацією та розвитком житлово-комунальних підприємств: монографія /

за заг. ред. П.Т. Бубенко, О.В. Димченко, А.Д. Кашпур. НАН України, Північно-Східний науковий центр, Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. ОМ. Бекетова. Х.: ХНУМГ. 2014. 233 с.

20. Бузырев В.В., Чекалин В.С. Экономика жилищной сферы: учеб. пособие. Москва: ИНФРА-М. 2001. 256 с.

21. Бутиріна В.М. Підвищення ефективності функціонування житлово-комунального господарства в промисловому місті. Автор. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук зі спеціальності 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Донецьк: Інститут економіко-правових досліджень НАН України. 2009. 22 с.

22. Василенко В.А. Диагностика устойчивого развития предприятий. Київ: ЦУЛ. 2005. 142 с.

23. Васильева Н.В. Жилищная сфера крупного города: проблемы управления и стратегия развития. Санкт-Петербург: СПбГИЭУ. 2002. 276 с.

24. Величко В.В., Гайденко С.М. Актуальні питання управління підприємствами житлово-комунального господарства в сучасних економічних умовах // Електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету «Економіка та суспільство». 2016. № 4. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/journal-4/11-stati-4/286-velichko-v-v-gajdenko-s-m>.

25. Величко В.В., Гайденко С.М. Моделювання стратегії розвитку підприємств житлово-комунального господарства // Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі: Матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 - 28 травня 2015р.). Харків: ХНАМГ. 2015. С. 140-141.

26. Величко В.В., Гайденко С.М. Наукові складники розробки стратегії розвитку підприємств житлово-комунального господарства // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». № 19 / 2016. (ч. 1). С. 57-61.

27. Величко В.В., Гайденко С.М. Особливості формування стратегії розвитку підприємств житлово-комунального господарства в умовах

турбулентної економіки // Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство: колективна монографія / за заг. ред. К.С. Шапошникова та ін. У 2 томах. Херсон: ВД «Гельветика». 2015. Т. 1. С. 229-246.

28. Величко В.В., Гайденко С.М. Стан інфраструктури підприємств житлово-комунального господарства України // Сучасні наукові підходи до вдосконалення політики економічного зростання: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 5 - 6 травня 2017р.). - Ужгород: ДВНЗ «УжНУ». 2017. С. 59-63.

29. Величко В.В., Гайденко С.М. Сценарний інструментарій стратегії розвитку підприємств житлово-комунального господарства // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». № 23 / 2017. (ч. 1). С. 138-142.

30. Висоцький Г.Г. Стратегічне планування розвитку промислового підприємства. Автор. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук: спеціальності 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». Харків. 2004. 20 с.

31. Витрищук К.О. Напрями формування регіональної політики розвитку житлово-комунального господарства // Економічний форум. 2011. № 2. С. 102-106.

32. Волгіна Н.О., Гайденко С.М. Теоретичні аспекти сучасного реформування житлово-комунального господарства України // Електронне наукове фахове видання Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету «Ефективна економіка». 2016. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4998>.

33. Воськало В.І. Формування стратегії розвитку житлового будівництва в Україні. Автор. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук зі спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України. 2010. 24 с.

34. Гайденко С.М. Дослідження стану розрахунків населення за житлово-комунальні послуги в Україні // Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі: Матер. V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 - 26 травня 2017р.). Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2017. С. 26-27.

35. Гайденко С.М. Економетричне моделювання показників функціонування

підприємств житлово-комунального господарства // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. № 2 (08) 2017. Частина 1. С. 91-97.

36. Гайденко С.М. Етапи розробки та механізм реалізації стратегії розвитку підприємств житлово-комунального господарства // Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: International scientific conference (Klaipeda, 29 January 2016). Klaipeda: Baltija Publishing. 2016. P. 137-141.

37. Гайденко С.М. Міжнародний досвід та вітчизняні тенденції розвитку житлово-комунального господарства на регіональному рівні // Культура народів Причорномор'я. 2011. №217. С. 9-11.

38. Гайденко С.М. Напрями забезпечення розвитку підприємств житлово-комунального господарства в турбулентних умовах // Бізнес-адміністрування в умовах турбулентної економіки: Матер. III міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Харків, 01 - 28 лютого 2017р.). Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2017. С. 177-180.

39. Гайденко С.М. Нормативно-правове забезпечення стратегічного розвитку житлово-комунальних підприємств регіонів в сучасних умовах // Сучасна економічна наука: теорія і практика: Матер. III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Полтава, 7 - 8 листопада 2013 року). Полтава: ПолтНТУ. 2013. С. 161-163.

40. Гайденко С.М. Побудова алгоритму формування механізму реалізації стратегії розвитку підприємств житлово-комунального господарства // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». № 24-1/2017. С. 93-96.

41. Гайденко С.М. Система довгострокового тарифного регулювання в ЖКГ як чинник розвитку державно-приватного партнерства // Економіко-правові аспекти державно-приватного партнерства в умовах децентралізації економіки України: Матер. всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. мол. учен. і студ. (м. Харків, 01 - 28 лютого 2017р.). Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2017. С. 119-121.

42. Гайденко С.М. Сучасний розвиток інфраструктури регіону та формування більш ефективних механізмів управління міським господарством XXXV науч.-техн. конф. препод., аспиранта і співробітника: тези доповідей (г. Харків, 21 - 23 квітня 2010 г.). Харків: ХНАГХ. 2010. Ч. 3. Економічні науки. С. 13-15.

43. Гайденко С.М. Сучасні аспекти фінансової стабілізації діяльності підприємств житлово-комунального господарства // Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі: Матер. II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 - 22 жовтня 2010 р.). Харків: ХНАМГ. 2010. С. 40-42.

44. Гайденко С.М. Теоретичні аспекти розвитку підприємств житлово-комунального господарства // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». № 24 / 2017 (ч. 1). С. 97-100.

45. Гайденко С.М., Синельник Л.В. Сучасні проблеми житлово-комунального господарства та шляхи їхнього вирішення на регіональному рівні // Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі: Матер. III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 - 22 травня 2013 р.). Харків: ХНАМГ. 2013. С. 13-15.

46. Гіроль М.М., Ковальський Д., Хомко В.Є., Гіроль А.М. Проблеми якості води в водопровідних мережах. // Водопостачання та водовідведення. Виробничо-практичний журнал. Київ. 2008. № 2. С. 1-21.

47. Господарський кодекс України / Верховна Рада України. Офіц. текст із змін. станом на від 16.05.2008 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

48. Григорович А.В. Програмне управління розвитком житлово-комунального господарства міста. Автор. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук зі спеціальності 08.10.01 - розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. Київ: Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України. 2006. 20 с.

49. Гура Н.О. Розвиток системи обліку в житлово-комунальному господарстві. Автор. дис. на здоб. наук. ступ. докт. екон. наук зі спеціальності

08.00.09 - бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності).

Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2009. 37 с.

50. Данькевич І. Мода на ЖЕКи відмінюється // Голос України. 2003. № 24 (3024). С. 6-7.

51. Денисов Н. Житлово-комунальний комплекс: концепція реформування // Економіст. 1998. № 5. С. 71-75.

52. Димченко О.В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків: ХНАМГ. 2009. 356 с.

53. Димченко О.В. Управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ: особливості функціонування // Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки. Харків: Харк. нац. ун-т міськ. гос-ва ім. О.М. Бекетова. 2015 р. Вип. 125. С. 19-26.

54. Димченко О. В. Управління системною модернізацією та розвитком житлово-комунальних підприємств: монографія / за заг. ред.. О.В. Димченко, П.Т. Бубенко, А.Д. Кашпур. Харків: ХНУМГ. 2014. 237 с.

55. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ - ХХІ століть: Нові пріоритети: монографія. Київ: Наук. думка. 2006. 512 с.

56. Долішній М.І., Беленький П.Ю., Бойко Є.І. та ін. Регіональна політика: методологія, методи, практика. Львів: ДПА Друк. 2001. 720 с.

57. Долішній М.І., Шевчук Л.Т., Шевчук Я.В. Територіальна суспільна система як об'єкт дослідження регіональної економіки України // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональні суспільні системи (Збірник наукових праць). № 3 (XLVII) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. Ч 1. Львів. 2004. С. 3-14.

58. Домбровська Г.П. Особливості стратегічного планування діяльності на підприємстві // Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки. Київ: Техніка. 2008. № 85. С. 211-216.

59. Дорогунцов С.І., Борщевський П.П., Данилишин Б.М. Продуктивні сили України: прогноз розвитку і розміщення на період до 2010 року. У

2 томах. Київ: РВПС. 2000. Т. 1. 292 с. Т. 2. 286 с.

60. Друкер, Питер, Ф. Задачи менеджмента в XXI веке / пер. с англ. Москва: Издательский дом «Вильямс». 2004. 272 с.

61. Дунда С.П. Теоретичні підходи до визначення поняття розвиток підприємства. URL: <http://www.google.com.ua/#hl=ru&client=psy-ab&q>.

62. Європейська хартія місцевого самоврядування / пер. з англ. Є.М. Вишневського // Комп'ютерна правова система «Зібрання законодавства України». Київ: Укр. інформ.-прав. центр. 2004. 9 с.

63. Євсєєва О.О. Моделювання розвитку регіональної системи ЖКГ. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Vetp/2011_35/11ioaonw.pdf.

64. Жилищные реформы и европейская интеграция // Проблемы прогнозирования. 1997. № 1. С. 140-142.

65. Житловий Кодекс Української РСР від 30 червня 1983 р. №5464-Х. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5464-10/page4>.

66. ЖКХ в Восточной Германии // Офіційний сайт товариства власників «Очаг». URL: <http://ochag7.narod.ru/251.htm>.

67. Забродська Л.Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії: навч. посібник для студ. екон. спец. Харків: Консул. 2004. 208 с.

68. Закон України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки» від 24.06.2004 р. № 1869-IV. URL: <http://dez.at.ua/Zakony/ProgrammaReformirovanija2004-2010.doc>.

69. Закон України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» від 24.06.2004 р. №1869-IV в редакції ЗУ №1511- IV (1511-17) від 11.06.2009. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T041869.html.

70. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV в редакції N5463-VI (5463-17) від 16.10.2012, ВВР, 2014, N4, ст.61. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/annot/2850-15>.

71. Запатріна І.В. Бюджетне регулювання економічного зростання: Дис. д-ра наук: 08.00.08. 2008. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/349900.html>.

72. Запатріна І.В. Публічно-приватне партнерство в Україні: перспективи застосування для реалізації інфраструктурних проектів і надання публічних послуг // Економіка і прогнозування. 2010. № 4. С. 62-86.

73. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку // Дзеркало тижня. 2006. № 19 (598). 14с.

74. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 р. №2768-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page8>.

75. Інговатова В.О. Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективної діяльності підприємств житлово-комунального комплексу. Автор. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук зі спеціальності 08.06.01 - економіка, організація і управління підприємствами. Маріуполь: Донецький державний університет управління. 2007. 21 с.

76. Інформація про виконання видатків на реалізацію державних цільових програм, які виконуються в межах бюджетної програми Міністерства з питань житлово-комунального господарства України за 2010 рік. URL: <http://www.minregionbud.gov.ua>.

77. Казарин В.Н. Стратегия развития социально-экономической инфраструктуры северного города. Автор. дисс. на соиск. уч. степ. канд. эконом. наук со специальности 08.00.05 - экономика и управление народным хозяйством (муниципальная экономика и управление местным развитием). Москва: Российская академия государственной службы при Президенте Российской Федерации. 2007. 24 с.

78. Карлова О.А. Соціально-економічні складові функціонування міського комплексу (теорія і практика): монографія. Харків: Видавництво «Мадрид». 2011. 452 с.

79. Карлова О.А. Теорія і практика розвитку інфраструктури міста: монографія. Харків: Видавництво «ФОРТ». 2010. 280 с.

80. Качала Т.М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу: монографія. Черкаський держ. технологічний ун-т. Київ: Наукова думка. 2008. 416 с.

81. Качала Т.М. Розвиток державно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві регіону: проблеми та перспективи // Формування ринкової економіки. 2010. № 23. С. 217-223.

82. Качала Т.М. Розвиток ринкових механізмів і створення здорової конкуренції в житлово-комунальній сфері в регіонах України // Економічна теорія та економічна історія: зб. наук. праць. Луцьк: ЛНТУ. 2009. № 6(23). Ч.1.

83. Квартирне питання // Research&Branding Group. URL: <http://www.rb.com.ua/>.

84. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 345-390.

85. Контроль за дотриманням законодавства у сфері житлово-комунального господарства (діяльність Державної житлово-комунальної інспекції) / Рішення колегії Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 16.07.2009 р. №24 // Офіційний сайт Міністерства з питань житлово-комунального господарства України. URL: www.minjkg.gov.ua.

86. Концепція державної житлової політики, схвалена Постановою Верховної Ради України від 30.06.1995 року №254/95. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254/95-вр>.

87. Концепция реформы жилищно-коммунального хозяйства Российской Федерации / Указ Президента Российской Федерации от 28.04.1997 г. № 425 «О реформе жилищно-коммунального хозяйства в Российской Федерации» // Информационная система по теплоснабжению - РосТепло.ru. URL: http://www.rosteplo.ru/Npb_files/npb_shablon.php?id=597.

88. Концепция реформы жилищно-коммунального хозяйства в Российской Федерации // Строительная газета. 2004. № 22. С. 10-12.

89. Коротков Э.М. Концепция менеджмента. Москва: Дека. 1997. 304 с.

90. Коршунова Е.Д. Моделирование процесса адаптивного управления организационным развитием предприятия инвестиционно-промышленной сферы // Менеджмент в России и за рубежом. 2004. № 2. С. 34-39.

91. Кравцова Л.В. Стратегічне планування розвитку підприємств житлово-комунального господарства. Харків: ХНАМГ. 2006. 24 с.

92. Кринська Л.І. Системний підхід до побудови моделі розвитку регіонів // Культура народів Причорномор'я. 2004. № 55. С. 101.
93. Кучеренко А. Конкурентоспособная экономика через призму коммунальной сферы // Зеркало недели. 2005. № 22 (550). С. 11.
94. Ларіонова Н. Реформа ЖКГ: у новий рік із пустою кишенею // Сайт інформаційного агентства «Україна Комунальна». URL: <http://statistic.jkg-portal.com.ua/ua/statistic/>.
95. Леонтьева М. Стоимость ЖКХ в разных странах. URL: <http://www.credits.ru/social/user/46/blog/37778/>.
96. Логвиненко В.І. Методологічні підходи щодо особливостей реформування і розвитку житлово-комунального господарства регіону. URL: http://www.rusnauka.com/16_NTP_2008/Economics/33730.doc.htm.
97. Мамонов К.А. Б.Г. Скоков, Н.Ф. Чечетова Навчальний посібник з дисципліни «Економіко-математичне моделювання» (для студентів напряму 0305 «Економіка і підприємництво», спеціальності 6030509 «Облік і аудит»). Харків: ХНАМГ. 2009. 231 с.
98. Манцевич Ю.М. Удосконалення розвитку житлового господарства міст України. Автор. дис. на здоб. наук. ступ. докт. екон. наук зі спеціальності 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. К: Рада по вивченню продуктивних сил України Національної академії наук України. 2009. 39 с.
99. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т. III. Кн. 3. Процесс капиталистического производства, взятый в целом. Ч. 2. Москва: Политиздат. 1978. 509-1084 с.
100. Масленникова Н.П. Управление развитием организации. Москва: Центр экономики и маркетинга. 2002. 304 с.
101. Матеріали Всеукраїнської наради з обговорення пропозицій щодо першочергових заходів з реформування житлово-комунального господарства, 02.03.2006 року // Офіційний сайт Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України. URL: www.minbud.gov.ua.
102. Метод наименьших квадратов. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

Метод_наименьших_квадратов/.

103. Миронова Т.Д., Срибный В.И. Реформирование экономических отношений в жилищно-коммунальном хозяйстве Украины // Культура народов Причерноморья. 2004. № 50. Т. 2. С. 171-173. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp50_2/knp50t2_171-173.pdf.

104. Минцберг Г., Куинн Дж. Б., Гошал С. Пять «П» стратегии. // Стратегический процесс. Санкт-Петербург: Питер. 2001. 688 с.

105. Момот Т.В., Мица Є.В. Стратегічне планування в системі корпоративного управління будівельних підприємств // Комунальне господарство міст: Серія: Економічні науки. Київ: Техніка. 2008. № 85. С. 14-19.

106. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: Т.1, Т2 / за ред. С.В. Мочерного, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій. Львів: Світ. 2006. 568 с.

107. Назарова Г.В. Механізм функціонування корпорації в інституціональному середовищі. URL: <http://www.instud.net/40-3/212.pdf>.

108. Наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства «Про затвердження Правил утримання жилих будинків та прибудинкових територій» від 17.05.2005 року №76. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0927-05>.

109. Наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства «Про затвердження Примірного переліку послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територійів та послуг з ремонту приміщень, будинків, споруд» від 10.08.2004 року №150. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1046-04>.

110. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2014 році. URL: http://www.dsns.gov.ua/files/prognoz/report/2014/ND_2014.pdf.

111. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Національна_комісія,_що_здійснює_державне_регулювання_у_сфері_комунальних_послуг.

112. Ніколаєв В.П. Оновлення житлового фонду і формування сегменту

соціального житла // Будівельне виробництво. Міжвідомчий науково-технічний збірник (економічні науки). К.: НДІБВ. 2017. № 63/2. С. 21-28.

113. Ніколаєв В.П. Стратегічне управління державним нерухомим майном // Стратегічні пріоритети. К.: НІСД. 2015. № 3(36). С. 73-78.

114. Ніколаєв В.П. Фінансування розвитку житлово-комунального господарства як галузева та регіональна проблема // Фінансування регіонального розвитку: стратегія і методи: колективна монографія / за заг. ред. В.П. Ніколаєва та ін. Ірпінь: НУДПСУ. 2015. С. 274-302.

115. Ніколаєв В.П., Антонюк Ю.Я. Модернізація і реформування житлово-комунального господарства в системі стратегічного планування розвитку міст // Шляхи впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в українських містах: колективна монографія / за заг. ред. О.І. Соскіна. URL: http://www.soskin.info/userfiles/file/Inov_Model_web.pdf.

116. Новікова М.М. Оцінка ефективності інноваційних проектів у житлово-комунальному господарстві (мова оригіналу - англійська) // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2014. № 4. С. 91-98.

117. О Концепции развития жилищно-коммунального хозяйства Республики Беларусь на период до 2015 года: / Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 14.07.2003 г. № 943 // Сайт «Право - Законодательство Республики Беларусь». URL: <http://www.levonevski.net/pravo/norm2009/num27/d27406.html>.

118. О ситуации в жилищно-коммунальной сфере // Информационно-аналитический бюллетень Фонда «Бюро экономического анализа». 2002. № 31. URL: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/bea/bulletin/2002/bea312002bull/bea312002bull000.htm>.

119. Онищенко В.О. Пріоритетні напрями регіональної стратегії розвитку інноваційного потенціалу регіону // Інноваційний інформаційний простір в освітній і науковій діяльності: проблеми становлення, особливості організації, ефективність та перспективи розвитку: Міжнар. наук.-практ. конф., 19-21 листопада 2014 р. Кошіце (Словакія). 2014. С. 266-270.

120. Онищук Г.І. Економіка ЖКГ: нові підходи у формуванні цінової і тарифної політики // Економіка України. 2001. № 5. С. 24-30.

121. Онищук Г.І. Соціально-економічні особливості житлово-комунальної сфери міського господарства // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. Київ: Техніка. 2002. № 37. С. 65-71.

122. Основы устойчивого развития Харьковской области до 2020 года: монография / за ред. М.М. Добкин, С.И. Чернов, Г.А. Кернес та ін. Харьков: «ИНЖЭК». 2010. 528 с.

123. Останина С.Ш. Организационно-экономический механизм функционирования жилищно-коммунального комплекса региона. Автор. дисс. на соис. уч. степ. докт. экон. наук со специальности 08.00.05 - экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами: сфера услуг). Москва: Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова. 2007. 48 с.

124. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

125. Офіційний сайт Міждержавного статистичного комітету СНД. URL: <http://www.cisstat.com/>.

126. Офіційний сайт Міністерства регіонального будівництва України. URL: <http://www.minregion.gov.ua/>.

127. Офіційний сайт РБК-Україна. URL: <http://www.rbc.ua>.

128. Педак І.С. Державне регулювання житлово-комунального господарства в умовах реформування галузі. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_du/2012_1/files/DU112_10.pdf.

129. Писаревський І.М., Нохріна Л.А., Краснокутська Ю.В. Дослідження поведінки споживачів в умовах кризи // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2016. № 2(2). С. 23-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2016_2%282%29__6

130. Погорелов Ю.С. Развитие предприятия: понятия та виды. URL: www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp88/knp88_75-81.pdf.

131. Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України / Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2007 р. № 323 // Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://www.minregionbud.gov.ua>.

132. Положення про територіальний орган Державної житлово-комунальної інспекції Державну житлово-комунальну інспекцію у Харківській області: Наказ Державної житлово-комунальної інспекції від 23.04.2009 р. № 32.

133. Пономаренко В.С., Пушкар О.І., Тридід О.М. Стратегічне управління розвитком підприємства: навчальний посібник. Харків: ХДЕУ. 2002. 640 с.

134. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія. Харків: ІНЖЕК. 2003. 323 с.

135. Пономаренко Л.О. Концепція управління житлово-комунальним комплексом регіону // Наукові конференції. URL: <http://intkonf.org/ponomarenko-lo-kontseptsiya-upravlinnya-zhitlovo-komunalnim-kompleksom-regionu/>.

136. Портер Е. Майкл. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / пер. с англ. Москва: Альпина Бизнес Букс. 2005. 454 с.

137. Порядок визначення виконавця житлово-комунальних послуг у житловому фонді: Наказ Держжитлокомунгоспу від 25.04.05 р. № 60. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0541-05>.

138. Постанови Верховної Ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів» від 24 грудня 1999 року №1359-XIV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>.

139. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2002 року №1957 «Про продовження терміну виконання Програми поетапного оснащення наявного житлового фонду засобами обліку та регулювання споживання води і теплової енергії до 2007 року». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1957-2002п>.

140. Пояснювальна записка до проекту Концепції переходу України до сталого розвитку. URL: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q>.

141. Про визначення вартості ремонту ліфтів, які використовуються на

об'єктах житлово-комунального господарства: Наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 14. 06. 2005 р. № 90. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0818-05>.

142. Про внесення змін до деяких законів України з питань забезпечення захисту житлових прав громадян, які проживають у гуртожитках: Закон України від 3 березня 2005 р. №2453-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2453-15>.

143. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 березня 2004 р. №422 «Про затвердження Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання та Порядку надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання»: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2004 р. №1551. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1551-2004-п>.

144. Про внесення змін до статті 28 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»: Закон України від 3 листопада 2005 р. №3053-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3053-15>.

145. Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства Харківської області на 2010-2015 роки / Рішення XXVIII сесії Харківської обласної ради VI скликання від 24.04.2014 р. // Офіційний сайт Харківської обласної ради. URL: <http://oblrada.kharkov.ua/>.

146. Програма розвитку і реформування житлово-комунального господарства Харківської області на 2003-2010 рр. / Колектив авторів під керівництвом Л.М. Шутенка, А.Л. Кравчука, В.Т. Семенова. Харків: ХДАМГ. 2003. 248 с.

147. Програма розвитку і реформування житлово-комунального господарства Харківської області на період до 2011 р. / под ред. Л.М. Шутенка, В.М. Бабаєва, В.Т. Семенова. Харків: Харківська національна академія міського господарства. 2007. 225 с.

148. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 24 червня 2004 р. №1875-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1875-15/page2>.

149. Проект Закону України «Про житлово-комунальні послуги» від 10.12.2015 р. №1581-д.

URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57371.

150. Проект Закону України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2008-2012 роки». URL: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=33148.

151. Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги: Постанова Кабінету Міністрів України від 1.06.2011 р. № 869. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%B>.

152. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки / Закон України від 24.06.2004 р. №1869-IV // Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

153. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки: Закон України від 11 червня 2009 р. №1511-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

154. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. №385. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/385-2014п>.

155. Про затвердження Збірника норм часу на роботи та послуги, що виконуються бюро технічної інвентаризації України: Наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 21.11.2003р. №198. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0188-04>.

156. Про затвердження Інструкції про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна: Наказ Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики №127 від 24.05.2001 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0582-01/page>.

157. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання: Наказ Міністерства економіки України від 04.12.2006 №367. URL: http://meold.kmu.gov.ua/minec/control/uk/publish/printable_article?art_id=92217.

158. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення

оцінки економічної і соціальної ефективності виконання державних цільових програм: Наказ Міністерства економіки України від 24.06.2010 №742. URL: http://meold.kmu.gov.ua/minec/control/uk/publish/printable_article?art_id=148773.

159. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення та реалізації регіональних, районних, міських та селищних програм реформування і розвитку житлово-комунального господарства територіальних громад: Наказ Держжитлокомунгоспу України від 15.12.2004 р. № 222. URL: <http://www.uapravo.net/data/base24/ukr24040.htm>.

160. Про затвердження плану заходів на 2010 рік щодо реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 №891-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/law/show/891-2009-р>.

161. Про затвердження Положення про Державну житлово-комунальну інспекцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2008 р. №798 {Із змінами, внесеними згідно з Постановою N68 (68-2009-п) від 28.01.2009 N938 (938-2009-п) від 03.09.2009 N386 (386-2010-п) від 02.06.2010 N346 (346-2011-п) від 28.03.2011} - ВР. Офіц. текст. // Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

162. Про затвердження Положення про порядок передачі в комунальну власність державного житлового фонду, що перебував у повному господарському віданні або в оперативному управлінні підприємств, установ та організацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 листопада 1995 р. №891. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/891-95-п>.

163. Про затвердження Порядку погашення реструктуризованої заборгованості та внесення поточних платежів за житлово-комунальні послуги: постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.03 р. №976: за станом на 01 січня 2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976-2003-п>.

164. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з надання житлово-комунальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2005 р. №631. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/631-2005-п>.

165. Про затвердження Порядку проведення перерахунків розміру плати за надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення в разі ненадання їх або надання не в повному обсязі, зниження якості від 17.02.2010р. №151. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/151-2010-п>.

166. Про затвердження Правил надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення та типового договору про надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2005 р. №630. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/630-2005-п>.

167. Про затвердження Типового договору про надання послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2009 р. №529. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/529-2009-п>.

168. Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25 травня 2001 р. №341/2001. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

169. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97 - ВР. Офіц. текст із змін. станом на №520-VI (520-17) від 18.09.2008 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

170. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. №586-XIV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/586-14/page2>.

171. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 р. №2866-III - ВР. Офіц. текст із змін. станом на N417-VIII (417-19) від 14.05.2015, ВВР, 2015, N29, ст.262 // Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2866-14>.

172. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності: Закон України від 3 березня 1998 р. №147-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/147/98-вр>.

173. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від

19 червня 1992 р. №2482-ХІІ. {Офіц. текст із змін. станом на N14-рп/2011 (v014p710-11) від 09.11.2011}. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2482-12>.

174. Про природні монополії: Закон України від 20.04.2000 р. 1682-ІІІ. Офіц. текст із змін. станом на N 1170-VІІ (1170-18) від 27.03.2014, ВВР, 2014, N 22, ст.816 N499-VІІІ (499-19) від 02.06.2015, ВВР, 2015, N 30, ст.289}. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>.

175. Про Програму поетапного оснащення наявного житлового фонду засобами обліку та регулювання споживання води і теплової енергії на 1996-2007 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 листопада 1995 р. №947. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/947-95-п>.

176. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 №1678-VІІ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.

177. Про реалізацію Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2002 р. №1521. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1521-2002-п>.

178. Про реструктуризацію заборгованості з квартирної плати, плати за житлово-комунальні послуги, спожиті газ та електроенергію: Закон України від 20 лютого 2003 р. №554-ІV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/554-15>.

179. Про розбудову і модернізацію інфраструктурних систем економіки і життєдіяльності: засідання Ради національної безпеки і оборони України. URL: <http://www.rainbow.gov.ua>.

180. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 р. №1382- ІV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>.

181. Про стан реформування житлово-комунального господарства Харківської області / Рішення Колегії від 26.07.2007 р. № 9 // Офіційний сайт Мінжитлокомунгосп України. URL: <http://www.minjkg.gov.ua/index.php?id=79>.

182. Про створення Міжвідомчої комісії з реалізації реформи житлово-

комунального господарства / Постанова Кабінету Міністрів України від 01.12.1999 р. № 2194 // Офіційний сайт Мінжитлокомунгосп України. URL: <http://www.minjkg.gov.ua/index.php?id=399>.

183. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 №5/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

184. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергетивність, конкурентоспроможність»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 №605-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250250456>.

185. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.11.2008 № 1446-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1446-2008-p>.

186. Рабочая группа по реформированию ЖКХ предлагает внедрить систему мониторинга оплаты за ЖКУ в Харьковской области // Информационная система сайта «Картина Дня». URL: http://www.kartina-ua.info/index.phtml?art_id=66451&action=view&sel_date=20.

187. Раєвнєва О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія. Харків: ІНЖЕК. 2006. 496 с.

188. Райзенберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь / 5-е изд., перераб. и доп. Москва: ИНФРА-М. 2007. 495 с.

189. Регіональна Програма модернізації комунальної теплоенергетики Харківської області на 2011-2015 роки / Рішення VI сесії Харківської обласної ради VI скликання від 16.06.2011 р. №173-VI // Офіційний сайт Харківської обласної ради. URL: <http://oblrada.kharkov.ua/>.

190. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / за ред. З.С. Варналія. Київ: Знання України. 2005. 498 с.

191. Решетило В.П. Методологічні проблеми формування стратегії регіонального розвитку // Коммунальное хозяйство городов. 2010. № 96. С. 185-190.

192. Румянцева Е.Е. Жилищно-коммунальная реформа в условиях массовой бедности населения // Международный журнал «Проблемы теории и

практики управления». 2002. № 5. URL: http://vasilievaa.narod.ru/ptpu/6_5_02.htm.

193. Світлична В.Ю. Організаційні засади формування економічної стратегії підприємств житлово-комунального господарства. Автор. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук зі спеціальністю 08.10.01 - розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. Харків: ХНАМГ. 2004. 24 с.

194. Семенов В.Т. Еволюційний погляд на розробку програм реформування та розвитку житлово-комунального господарства регіону // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. Київ: Техніка. 2010. № 96. С. 546-551.

195. Семенов В.Т., Гончарова З.В. Моніторинг як ефективний механізм управління реалізацією програм у сфері житлово-комунального господарства // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. Київ: ХНАМГ. 2008. № 82. С. 14-23.

196. Семчук Г.М. Реформа стосується всіх. Якщо ми не втілимо її в життя про житлово-комунальне господарство можна забути // Міське господарство України. 2002. № 3. С. 2-10.

197. Семчук Г.М. Стан реформування житлово-комунального господарства 2006 р. // Офіційний сайт Мінжитлокомунгосп України. URL: <http://www.minjkg.gov.ua/>.

198. Сердюк А.В. Організаційно-економічні основи формування та розвитку ринку доступного житла. Автор. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук зі спеціальності 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (економіка будівництва). Київ: Київський національний університет будівництва і архітектури. 2010. 22 с.

199. Сердюк В.Н. Теоретические основы управления стратегическим развитием субъектов реального сектора экономики // Економіка і організація управління. № 4. 2008. С. 13-27.

200. Сиваев С.Б. Реформа ЖКХ: опыт и проблемы // Межрегиональный журнал «Волга бизнес». 2004. № 6 (119). URL: <http://www.volgabiz.ru/arch.html>.

201. Сидельникова Е.Н. Основные направления реформирования жилищно-коммунального хозяйства // ЖКХ и строительство. 2007. № 1. С. 6-7.

202. Сипаев С.Б. Промежуточные итоги реформы жилищно-коммунального комплекса // ЖКХ. 2006. № 3. С. 25-29.

203. Системы финансирования жилищного хозяйства для стран с переходной экономикой: принципы и примеры / Европейская экономическая комиссия. Нью-Йорк; Женева: ООН. 2005. 109 с.

204. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. Київ: НВЦ НБУВ. 2009. 687 с.

205. Стан та перспективи реформування житлово-комунального господарства України / Аналітичне дослідження / Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ. 2004. 100 с.

206. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів «круглого столу» / за ред. С.О. Білої. Київ: НІСД. 2011. 88 с.

207. Стратегія сталого розвитку Харківської області до 2020 р. від 23.12.2010 р. // Офіційний сайт Харківської обласної ради. URL: <http://oblrada.kharkov.ua/>.

208. Сугаипов Х-М.Ю. Организационно-экономический механизм функционирования жилищно-коммунального хозяйства муниципального образования на принципах предпринимательства. Автор. дисс. на соис. уч. степ. канд. экон. наук со специальности 08.00.05 - экономика и управление народным хозяйством (предпринимательство). Великий Новгород: Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Новгородский государственный университет имени Ярослава Мудрого». 2008. 24 с.

209. Сучасні форми господарювання у житлово-комунальній сфері міста: монографія / за ред. М.Д. Андрійчук, І.В. Заблодська, І.М. Салуквадзе. Луганск: Изд-во «Ноулиж». 2011. 193 с.

210. Тищенко О.М. Регіональний розвиток національних економік Польщі та України: спільне та відмінне // Актуальні проблеми економіки. №4(166). 2015. С. 251-260.

211. Тітяєв В.В. Моніторинг платежів населення за житлово-комунальні послуги // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. Київ: Техніка. 2009. № 89. С. 253-257.

212. Томпсон А.А., Стрикленд А.Дж. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: учеб. для вузов / пер. с англ. под ред. Л.Г. Зайцева, М.И. Соколовой. Москва: Банки и биржи; ЮНИТИ. 1998. 576 с.

213. Торкатюк В.И., Дымченко В.В., Карлова Е.А. и др. Концессионные формы реализации инвестиционных проектов в жилищно-коммунальном хозяйстве // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. Київ: Техніка. 2006. № 73. С. 98-103.

214. Торкатюк В.І. Стратегічний моніторинг в системі фінансово-економічної безпеки держави, регіону, суб'єктів господарювання: стейкхолдерно-орієнтований підхід: монографія / за заг. ред. Т.В. Момот. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2016. 305 с.

215. Устінов Д.О. Трансформація механізму державного управління процесами становлення та розвитку ЖКГ України // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. Київ: Техніка. 2010. № 96. С. 35-41.

216. Фролов Д. В ожидании чуда. URL: <http://www.e-executive.ru/community/articles/1285922/>.

217. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: Підручник. Київ: Академвидав. 2003. 608 с.

218. Хом'як О.П. Організаційно-економічний механізм розвитку житлово-комунального господарства. Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук зі спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством. Київ: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. 2008. 20 с.

219. Цивільний кодекс України: за станом на 16.01.2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України // Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

220. Чебанова Н.В., Ревуцька Л.Є. Конкуренентоспроможність як чинник підвищення ефективності функціонування підприємства // Вісник ХНАУ: Серія «Економічні науки». 2015. № 2. С. 72-79.

221. Челноков И.В. Региональная экономика: организационно-экономический механизм управления ресурсами развития региона: монография / под науч. ред. Б.И. Герасимова. Тамбов: Тамб. гос. техн. ун-та. 2002. 112 с.

222. Черных А.В. Механізм устійчивого розвитку підприємства в період активної інвестиційної діяльності: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.05. Белгород: Белгородский государственный технический университет. 2006. 20 с.

223. Чиж В.І. Інформаційне забезпечення управління витратами підприємств житлово-комунального господарства (теорія і практика): монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля. 2005. 288 с.

224. Чиж В.І. Тенденції розвитку державного регіонального регулювання ціноутворення в житлово-комунальному господарстві // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2011. №1 (155). ч. 1. С. 282-286.

225. Шаров Ю.П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти: монографія. Київ: Вид-во УАДУ. 2001. 302 с.

226. Шевченко Д.К. «Проблемы эффективности использования экономического потенциала». Владивосток: Изд-во Дальневосточного ун-та. 1984. 235 с.

227. Шевчук В.В. Динаміка показників виконання завдань реформування ЖКГ: ретроспектива, недоліки та позитивний досвід. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=147>.

228. Шубравська О.В. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження // Економіка України. 2005. №1. С. 42.

229. Шумпетер Й. Теория экономического развития: Исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / пер. с нем. Москва: Прогресс. 1982. 455 с.

230. Шутенко Л.М. Територіальний брендинг як інструмент у системі забезпечення безпеки міста: концептуальні засади застосування / за ред. Т.В. Момот, Л.М. Шутенко, С.В. Авершин // Фінансово-економічна безпека: стратегічна аналітика та аудиторський супровід: монографія / ред. Т.В. Момот. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2015. 340 с.

231. Яковлев В. Капремонт в складчину // Российская газета - Неделя, №4430 от 3 августа 2007 г. URL: <https://rg.ru/2007/08/03/a169182.html>.

232. Ямпольская И. Организация и реформирование жилищно-коммунального хозяйства в европейских странах // «Теория и практика управления». 2005. №5. URL: <http://www.liga.net/smi/show.html?id=147885>.

233. Andrews K. The Concept of the Corporate Strategy. 3 rd. Ed. Homewood, Ill: Richard D. Irwin. 1987. 132 p.

234. Feurer R., Chaharbaghi K. Розробка стратегії: минуле, сучасність та майбутнє. URL: <http://www.management.com.ua/strategy/str004.html>.

235. Viktoriia Velichko, Sergiy Gaydenko, Alla Krokhmal Main aspects of development strategy of city economy // *Economia Aziendale Online*. Vol.7. No.2: Issue 2/2016. 2016. URL: <http://riviste.paviauniversitypress.it/index.php/ea/article/view/1822>.